

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти**

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ РОМІВ НА ЗАКАРПАТТІ

ПОШТАК БІАНКА ЮРІЇВНА

Студентка IV-го курсу

Освітня програма Дошкільна освіта

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1 від 30 серпня 2023р.

Науковий керівник:

Біда Олена Анатоліївна

доктор пед. наук професор

Завідувач кафедри

Біда Олена Анатоліївна

доктор пед. наук професор

Робота захищена на оцінку _____, « ___ » _____ 202_ року

Протокол № _____

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatás- és Intézményvezetés

Tanszék

A ROMA GYEREKEK OKTATÁSI HELYZETE KÁRPÁTALJÁN

Szakdolgozat

Készítette: Posták Bianka

IV. évfolyamos óvodapedagógus

szakos hallgató

Képzési program: 012 Óvodapedagógia

Témavezető: Bida Olena

Recenzens: Dr. Pallay Katalin

PhD, tanszéki docens

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Кваліфікаційна робота

Навчання дітей ромської національності на Закарпатті

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка VI-го курсу

ПОШТАК БІАНКА ЮРІЇВНА

освітня програма Дошкільна освіта
пеціальність 012 Дошкільна освіта

Науковий керівник: **Біда Олена**
доктор пед. наук професор

Рецензент: **Поллої Каталін Дезидерівна,**
доктор філософії з галузі педагогіки

Берегове

2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ I. СИСТЕМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ	8
I.1 Право на освіту	8
I.2 Мова освіти	9
I.3 Угорська мова в освіті	11
I.4 Мовні права, мовна політика	11
РОЗДІЛ II. ОЗНАЙОМЛЕННЯ З РОМСЬКОЮ КУЛЬТУРОЮ	13
II.1 Про ромів: історія, етнічна приналежність	13
II.2 Становище ромів на Закарпатті	17
II.3 Специфіка циганської/ ромської культури	19
II.4 Цигани/роми на Закарпатті	20
II.5 Спосіб життя та сімейна культура ромських сімей	21
II.6 Інтеграція та сегрегація	24
II.7 Державні можливості інтеграції	28
II.8 Можливості інтеграції на Закарпатті	30
РОЗДІЛ III. НАВЧАЛЬНА СИТУАЦІЯ РОМСЬКИХ ДІТЕЙ НА ЗАКАРПАТТІ.....	33
III.1 Передумови дослідження	33
III.2 Дані та результати дослідження	33
III.3 Аналіз дослідження	40
ВИСНОВКИ	43
РЕЗЮМЕ	45
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	
ДОДАТКИ	

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	6
I. FEJEZET. UKRAJNA OKTATÁSI RENDSZERE	8
I. 1 Az oktatáshoz való jog	8
I.2 Az oktatás nyelve	9
I.3 A magyar nyelv az oktatásban	11
I.4 Nyelvi jogok, nyelvpolitikák	11
II.FEJEZET. A ROMA KULTÚRA BEMUTATÁSA	13
II.1 A cigányokról: történelem, nemzetiség	13
II.2 Kárpátaljai romák helyzete	17
II.3 A cigány, avagy roma kultúra sajátosságai	19
II.4 Cigányok/ romák Kárpátalján	20
II.5 A roma családok életvitele, családi kultúrája	21
II.6 Integráció és szegregáció	24
II.7 Az integráció állami lehetőségei	28
II.8 Az integráció lehetőségei Kárpátaljai vonatkozásban	30
III. FEJEZET. ROMA GYEREKEK OKTATÁSI HELYZETE KÁRPÁTALJÁN ...	33
III. 1 A kutatás előzménye	33
III.2 Kutatási adatok és eredmények	33
III.3 A kutatás elemzése	40
ÖSSZEFOGLALÁS	43
PE3IOME	45
FELHASZNÁLT IRODALOM	
MELLÉKLETEK	

BEVEZETÉS

A roma közösségek helyzete és integrációs lehetőségei az oktatásban jelentős kihívások elé állítják Ukrajna társadalmát. A romák, mint Európa egyik legnagyobb és legsebezhetőbb nemzeti kisebbsége, gyakran szembesülnek társadalmi, gazdasági és kulturális hátrányokkal, amelyek jelentősen befolyásolják oktatási és életlehetőségeiket. E dolgozat célja, hogy átfogó képet nyújtson az ukrán oktatási rendszer felépítéséről, a nemzeti és nyelvi jogok érvényesüléséről, valamint a roma kultúra sajátosságairól és a roma közösségek integrációs lehetőségeiről.

Az első fejezetben az ukrán oktatási rendszert tekintjük át, különös figyelmet fordítva az oktatáshoz való jogokra, az oktatás nyelvére, a magyar nyelv szerepére és a nyelvpolitikákra. Az ukrán alkotmány és jogszabályok garantálják az oktatáshoz való hozzáférést minden állampolgár számára, ugyanakkor a gyakorlatban számos kihívással kell szembenézniük, különösen a nemzeti kisebbségeknek. Az oktatáshoz való jog alapvető emberi jog, amelynek biztosítása és védelme kiemelten fontos feladat minden demokratikus állam számára. Az oktatás nyelve és a nyelvi jogok szorosan összefüggenek az identitás megőrzésével és a kulturális sokszínűség fenntartásával, különösen olyan többnemzetiségű régiókban, mint Kárpátalja.

A második fejezet a roma kultúra történelmi és társadalmi hátterét mutatja be. Ismertetjük a cigányok történetét és nemzetiségi sajátosságait, valamint részletesen elemezzük a kárpátaljai romák helyzetét. Kárpátalja, mint Ukrajna egyik legváltozatosabb nemzetiségi összetételű régiója, különleges figyelmet igényel a roma közösségek integrációs kérdéseiben. A romák történelmét és kultúráját bemutatva rámutatunk arra, hogy ez a közösség számos egyedi kihívással és lehetőséggel szembesül, amelyek külön figyelmet és támogatást igényelnek.

E fejezet továbbá részletesen tárgyalja a roma családok életvitelét és kultúráját, a szocializációs folyamatokat és azokat az akadályokat, amelyekkel a romák szembesülnek mindennapi életük során. A cigány közösségek integrációjának és szegregációjának kérdéseit is vizsgáljuk, valamint az integráció állami és regionális lehetőségeit, különös tekintettel a Kárpátalja régió sajátosságaira. A roma családok életmódjának, kulturális szokásainak és szocializációs mintáinak megértése elengedhetetlen ahhoz, hogy hatékonyan támogathassuk őket a társadalmi beilleszkedésükben. A dolgozat végső célja, hogy rámutasson a roma közösségek társadalmi beilleszkedésének kihívásaira és lehetőségeire Ukrajnában. Az integrációs törekvések és a szegregáció elleni küzdelem nem csupán a roma közösségek érdekeit szolgálják, hanem

hozzájárulnak Ukrajna egészének társadalmi kohéziójához és stabilitásához is. Az elemzés során javaslatokat is megfogalmazunk a helyzet javítására, az oktatási hozzáférés bővítésére és a társadalmi integráció előmozdítására. A roma közösségek integrációja nem csak oktatási kérdés, hanem szélesebb társadalmi, gazdasági és politikai kontextusban is értelmezhető. Az integráció sikeressége alapvetően meghatározza a társadalmi egyenlőség és a demokratikus értékek érvényesülését Ukrajnában.

Az alábbi fejezetek részletesen tárgyalják mindezeket a kérdéseket, bemutatva a jelenlegi helyzetet, az eddigi eredményeket és a jövőbeli lehetőségeket. Az oktatáshoz való hozzáférés, a nyelvi jogok, a roma kultúra sajátosságai és az integrációs stratégiák mind olyan kulcsterületek, amelyek megfelelő kezelésével hozzájárulhatunk egy igazságosabb és inkluzívabb társadalom kialakításához. E tanulmány remélhetőleg hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük a roma közösségek helyzetét és szükségleteit, valamint hogy hatékonyabban támogathassuk őket a társadalmi beilleszkedésükben és fejlődésükben.

I. FEJEZET. UKRAJNA OKTATÁSI RENDSZERE

Az oktatás hozzájárul az egyén intellektuális, szellemi, fizikai és kulturális fejlődéséhez alapvető pillére, elősegítve a sikeres szocializációt és a gazdasági érvényesülést. Emellett az oktatás feladata az értékek és a kultúra megőrzése, valamint az állam által egyesített társadalom fejlődésének támogatása. Ezen kívül, az oktatás az egyén és a társadalom fejlődését is szolgálja különböző részeinek sokoldalú fejlesztése. Ez magában foglalja a tehetség intellektuális, kreatív és fizikai képességeinek kibontakoztatását, az értékrend kialakítását, valamint nélkülözhetetlen a sikeres önmegvalósításhoz és a készségek megszerzéséhez. További cél, hogy felelős állampolgárokat neveljünk, akik, képesek tudatos döntéseket hozni és aktívan hozzájárulnak a közösség és a közösség javához. Ezzel párhuzamosan gazdagítják az ukrán nép intellektuális, gazdasági, kreatív és kulturális potenciálját, és emelik az állampolgárok fejlődési szintjét. Mindezek elengedhetetlenek Ukrajna folyamatos fejlődése és európai orientációja érdekében.

I.1 Az oktatáshoz való jog Ukrajnában

Mindenkinek joga van a magas színvonalú és elérhető oktatáshoz. Ez a jog magában foglalja az élethosszig tartó tanulás lehetőségét, az oktatás elérhetőségét, valamint az ingyenes oktatáshoz való jogot az Alkotmány és Ukrajna törvényei által meghatározott feltételek mellett. Ukrajna garantálja, hogy mindenki egyenlő feltételekkel férhet hozzá az oktatáshoz, és senki sem korlátozható ebben a jogában. Az oktatáshoz való jog mindenkit megillet, kortól, nemtől, fajtól, egészségi állapottól, fogyatékosságtól, állampolgárságtól, nemzetiségtől, politikai, vallási vagy egyéb meggyőződéstől, borszíntől, lakóhelytől, anyanyelvtől, származástól, szociális és gazdasági helyzettől, valamint más körülményektől és megkülönböztető jegyeiktől függetlenül.

Az egyén az oktatáshoz való jogát különböző szinteken, formákban és típusokban működő oktatási intézmények és programok keretében gyakorolhatja, intézményekben való részvétellel érvényesítheti, beleértve az óvodákat, általános és középiskolákat, szakiskolákat, felsőoktatási intézményeket és a felnőttképzési rendszereket. Beleértve az állam szociális védelmet biztosít azon tanulóknak, akik jogszabály szerint erre jogosultak, és egyenlő hozzáférést garantál az oktatáshoz a szociálisan legkiszolgáltatottabb csoportok számára. Emellett az állam gondoskodik a sajátos nevelési igényű személyek oktatáshoz való hozzáféréséről figyelembe véve egyéni szükségleteit, lehetőségeit, képességeit és érdekeit, beleértve az állami szociális

segítségnyújtást is. Az állam elkötelezett az egyenlő hozzáférés biztosításának akadályainak felszámolása mellett.

A külföldiek és hontalan személyek Ukrajnában az ország törvényei és nemzetközi szerződésai alapján jogosultak az oktatáshoz, figyelembe véve az adott jogszabályokban és nemzetközi egyezményekben foglalt feltételeket és előírásokat. A menekült státuszú vagy kiegészítő védelemben részesülő személyek ugyanolyan jogokat élveznek az oktatáshoz való hozzáférés terén, mint az ukrán állampolgárok, az Ukrajna menekültekről szóló törvényei szerint (Ukrajna 2017. évi 2145-VIII. sz. törvénye „Az oktatásról”:267).

Az ingyenes oktatáshoz való hozzáférés biztosítása Ukrajnában

Az állam garantálja az ingyenes oktatást az alábbi szinteken: óvodai nevelés, általános középiskolai oktatás, szakképzés (beleértve a szakmunkásképzést), felsőfokú szakképzés és felsőoktatás, mind az oktatási szabványoknak megfelelően történik. Emellett az állam támogatja és fejleszti az óvodai nevelési intézményeket, általános középiskolákat, szakképző intézményeket (szakmunkásképzőket), felsőfokú szakképző intézményeket, felsőoktatási intézményeket, valamint az iskolán kívüli és diploma utáni képzési intézményeket a törvényi előírásoknak megfelelően.

Az állam minden ukrán állampolgárnak és minden törvényesen Ukrajna területén tartózkodó személynek ingyenes oktatást biztosít az érettségiig bezárólag, az oktatási színvonal biztosítása érdekében. Emellett az állam minden tanulónak és pedagógusnak ingyenes tankönyveket biztosít az érettségiig vezető oktatási szinteken, beleértve a web-tankönyveket is, az Ukrajna Miniszteri Kabinetje által meghatározott rend szerint.

I.2 Az oktatás nyelve Ukrajnában

Az állam Ukrajna minden állampolgára számára garantálja, hogy az állami nyelven folytatott formális oktatás elérhető legyen az oktatás minden szintjén, beleértve az óvodai nevelést, az általános középiskolát, a szakképzést, a felsőfokú szakképzést és a felsőoktatást is. Emellett az iskolán kívüli és a diploma utáni képzési szinteken is biztosított az állami és önkormányzati oktatási intézményekben való részvétel lehetősége. Az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez tartozó személyek számára az önkormányzati oktatási intézményekben biztosított a jog az államnyelven kívül az adott nemzeti kisebbség nyelvén történő oktatáshoz az óvodai és az elemi iskolai szinteken. Ennek érdekében külön osztályok (csoportok) állnak rendelkezésre, melyek

az adott törvényeknek megfelelően jönnek létre, és kizárólag az adott nemzeti kisebbség nyelvén történő oktatást biztosítják, nem érintve az ukrán nyelven folyó osztályokat vagy csoportokat. Az Ukrajna őshonos népeihez tartozó személyek számára az önkormányzati oktatási intézményekben biztosított a jog az államnyelven kívül az adott őshonos nép nyelvén történő oktatáshoz az óvodai és az általános középiskolai szinteken. Ennek érdekében külön osztályok (csoportok) állnak rendelkezésre, amelyek az adott törvényeknek megfelelően jönnek létre, és kizárólag az adott őshonos nép nyelvén történő oktatást biztosítják, nem érintve az ukrán nyelven folyó osztályokat vagy csoportokat. Az Ukrajna őshonos népeihez és nemzeti kisebbségeihez tartozó személyek számára garantált a jog az adott őshonos nép vagy nemzeti kisebbség nyelvének tanulásához az önkormányzati általános középfokú oktatási intézményekben vagy a nemzeti kulturális szövetségeken keresztül. Emellett a hallássérült személyeknek biztosított a jog a jelnyelven való tanulásra és az ukrán jelnyelv elsajátítására. Az oktatási intézmények biztosítják az államnyelv kötelező oktatását, különösen a szakképző, felsőfokú szakképző és felsőoktatási intézményekben, olyan mértékben, hogy az lehetővé tegye a szakmai tevékenység folytatását a választott szakirányban az államnyelv használatával. Az őshonos népekhez és a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, valamint a külföldiek és hontalanok számára megfelelő feltételeket teremtenek az államnyelv elsajátításához.

- Az állam támogatja a nemzetközi kommunikációhoz használt nyelvek, különösen az angol nyelv tanulását az állami és önkormányzati oktatási intézményekben. Az oktatási intézmények lehetővé teszik, hogy az oktatási programnak megfelelően egy vagy több tantárgyat több nyelven oktassanak: az állami nyelven, az angol nyelven és az Európai Unió más hivatalos nyelvein.
- A diákok igénye szerint a szakképző és felsőoktatási intézmények lehetővé teszik az őshonos nép vagy nemzeti kisebbség nyelvének tantárgyként való tanulását.
- Az állam támogatja olyan oktatási intézmények külföldön való létrehozását és tevékenységét, amelyek az ukrán nyelvet tanítják vagy az ukrán nyelven folytatnak oktatást. A nyelvek használatának szabályait az oktatás különböző területein és szintjein speciális törvények szabályozzák. (Ukrajna 2017. évi 2145-VIII sz. törvénye „Az oktatásról” :272).

Az oktatás típusai

- Az egyénnek joga van az élethosszig tartó tanuláshoz, melyet formális, nem formális és informális oktatás keretein belül valósíthat meg. Az állam elismeri és támogatja ezeket az oktatási formákat, biztosítva a fejlődés lehetőségét az oktatás résztvevői számára, és ösztönzi minden típusú készség és tudás megszerzését.
- A formális oktatás az állami előírások szerinti oktatási szinteken és képzési területeken zajlik az oktatási programok alapján. Ennek célja az oktatási standardoknak megfelelő tanulmányi eredmények elérése, amelyek elengedhetetlenek a megfelelő oktatási szinten és képesítés megszerzéséhez, amit az állam hitelesít.
- A nem formális oktatás általában oktatási programok mentén történik, azonban nem szükséges az állam által elismert oktatási szintek vagy képesítések megszerzéséhez.

I.3 A magyar nyelv helyzete az oktatásban

A mai Kárpátalja területén hosszú és mély múltat tekint vissza a magyar nyelvű oktatás. Még olyan időszakokban is működtek itt magyar iskolák, amikor a régió Csehszlovákiához vagy a Szovjetunióhoz tartozott. Ez a hagyományos magyar oktatási rendszer jelentős mértékben hozzájárult a helyi magyar közösség kulturális és nyelvi identitásának megőrzéséhez és erősítéséhez (Csernicskó 2012, 2013). A független Ukrajna is lehetne tővé tette a magyar nyelvű oktatási rendszer működését, sőt fejlődését (Orosz, 2001 Csernicskó, 2012 2013). A 2019/2020-as tanévben Kárpátalján közel 16 ezer gyermek tanult magyar nyelven az 97 magyar nyelven oktató iskolában. Ugyanakkor nem minden magyar nemzetiségű diák tanulhat anyanyelvén. Ahogy az oktatási szint emelkedik, egyre több magyar gyerek és fiatal tanul az állam hivatalos nyelvén. A többségi nyelven tanulók egy része saját elhatározásból választotta az államnyelven való tanulást, de vannak olyanok is, akik kényszerből, például mert településükön vagy lakóhelyük közelében nincs magyar óvoda vagy iskola. (Orosz, 2007).

A 2017-ben megszavazott új oktatási törvény (3Y 2017) és a hozzá kapcsolódó jogszabályok révén Ukrajna arra törekszik, hogy visszaszorítsa az anyanyelv szerepét az oktatás minden szintjén, és az állampolgárokat az ukrán nyelven folyó képzés felé terelje. Az új jogszabályok értelmében a magyar és román tannyelvű iskolákban 2023-tól, valamint az orosz nyelvű intézmények esetében 2020. szeptember 1-től az 5. osztálytól kezdve a diákoknak bizonyos

tantárgyakat már nem lesz lehetőségük anyanyelvükön tanulni. Ehelyett részben államnyelven folyó oktatásra kell áttérniük.

I.4 Nyelvi jogok és nyelvpolitikák

A mai Kárpátalja területén a 20. század során több állam is jelen volt, mindegyiknek saját nyelvpolitikája volt. Különböző politikai korszakokban más és más nyelvnek volt állami vagy hivatalos státusza. Az első világháborút lezáró békedöntésekig, az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Magyar Királyságban a magyar volt az államnyelv. 1918 és 1938 között, Csehszlovákiában a "csehszlovák" nyelv volt az államnyelv. Ebben az időszakban, bár a gyakorlatban nem valósult meg a ruszin autonómia, Podkarpatská Rus területén a ruszin volt a jellemző nyelv volt hivatalos. Kárpáti Ukrajnában (1939-ben) az ukránt határozták meg államnyelvként. Rövid ideig (1938/1939–1945) ismét a magyar, illetve a létre nem jött autonóm területen a ruszin volt az a nyelv, amelyet államnyelvként vagy hivatalos nyelvként használtak a mai Kárpátalja területén. A Kárpátontúli Ukrajna néven ismert pseudoállamban mind az ukránt, mind az orosz volt hivatalos nyelvként használták. A Szovjetunió idején nem voltak alkotmányban vagy nyelvtörvényben rögzített hivatalos államnyelvek, azonban 1945-től Ukrajna függetlenné válásáig (illetve az ukrán nyelvtörvény 1989-es elfogadásáig) a gyakorlatban az orosz volt az uralkodó nyelv, míg az ukrán hivatalos nyelvként funkcionált az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területén. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnának pedig az ukrán az egyetlen államnyelve és hivatalos nyelve (Csernicskó, 2013, 2016, 2017a, Csernicskó–Fedinec 2014, Fedinec–Halász–Tóth 2016).

Az egyszeri kárpátaljai öreg bácsi anekdotája valóban sokat elmond arról, hogy Kárpátalján az államváltások gyakran jártak együtt az államnyelv vagy hivatalos nyelv megváltozásával. Sok helyi lakos legalább egy államváltást, és ennek következtében legalább egy nyelvi fordulatot is átélt személyesen. A nyelvpolitika jelentős szerepet játszik a kisebbségi nyelvek státuszának és használatának meghatározásában Kloss Heinz (1967). Szerint a nyelvek jogi státusa hat fokozat jellemezhető. A kisebbségi nyelvek státusza az egész ország területén lehet államnyelv vagy hivatalos nyelv. Egy adott régió, például tartomány vagy autonóm terület hivatalos nyelve is lehet. Az ilyen nyelvek használata engedélyezett a nyilvános érintkezésben, megjelenik az oktatásban, a kulturális életben és a sajtóban, bizonyos esetekben pedig hivatalos helyzetekben is használhatók, habár nincs nekik hivatalos státuszuk. Ezen nyelvek használata tolerálható a magánéletben, esetleg az egyházi életben és a magániskolákban, de az állam által kontrollált területeken korlátozottan vagy egyáltalán nem használhatók. Ezeket a nyelveket tilos használni

a törvények és rendeletek szerint, nem ismerik el önálló nyelvként vagy jogi entitásként. A kisebbségi nyelvek, köztük a magyar, státusza változhat és csökkenhet akár még a 21. században is, mivel a jelenleg hatályos nemzetközi jog sajnos nem biztosít kellő védelmet a kisebbségi nyelvek beszélői számára. Ukrajna például – az Európa Tanács Szakértői Bizottságának 2017-es monitorozása (SzB2017) alapján – még a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája ratifikációja során vállalt kötelezettségeit sem teljesíti teljes mértékben. 2019-ben egy ezerfős reprezentatív mintán végzett kérdőíves kutatás során, amelyet a 18 és 65 év közötti kárpátaljai magyarok körében végeztek, például 771-en vettek részt fő választa azt a kérdőívre vonatkozó kérdést, hogy saját anyanyelvén. A kutatás során kiderült, hogy a 18 és 65 év közötti kárpátaljai magyarok közül 771-en nyilatkoztak úgy, hogy beszélnek legalább egy másik nyelvet is, miközben 225-en tagadták ezt (négy fő nem válaszolt). Érdekesség, hogy amikor arról kellett véleményt alkotniuk, hogy milyen szinten beszélnek az adott nyelvet egy tízfokú skálán (ahol 1 = semennyire sem beszélem a nyelvet, 10 = anyanyelvi szinten ismerem), mindössze 101-en jelölték meg az 1-es választ az ezer megkérdezett közül. Ez pedig azt jelenti, hogy még azoknak a nagy többsége is rendelkezik valamilyen szintű ukrán nyelvtudással, akik egyébként azt válaszolták az előző kérdésre, hogy nem tudnak ukránul (Kloss Heinz, 1967).

II.FEJEZET. A ROMA KULTÚRA BEMUTATÁSA

A cigányok életében számos fontos tényező jelen van, amelyek közül néhány a tánc, zene és népviselet. Ezek a hagyományok évszázadok alatt alakultak ki és mélyen gyökereznek a cigány kultúrában. Bár a legtöbb cigány halmozottan hátrányos helyzetű, mégis nagy figyelmet fordítanak a külsejükre és megjelenésükre. A cigányok vándorló népcsoportként keletkeztek. Az 18. században indultak el vándorútra Európa különböző részeire. Ennek következtében számos országot bejártak és megismerték az ottani kultúrákat és szokásokat. Ha találtak olyan szokást vagy hagyományt, ami nekik tetszett, átvették és továbbvitték magukkal. Ennek eredményeképpen a cigány kultúra és hagyományok rendkívül sokszínűvé váltak

II.1 A cigányokról: történelem és nemzetiség

Az alfejezetben bemutatom, hogy kik a romák, honnan erednek, és ismertetem szokásaikat és hagyományaikat. A következő fejezetekben mind a roma, mind a cigány kifejezéseket használom majd. Ennek az az oka, hogy mindkét kifejezés elfogadható; a "cigány" szócska csak az utóbbi évtizedekben vált pejoratív jelentéssel bíróvá. A kutatásokból kiderült, hogy Beregszászban élő romák között vannak, akik inkább a "cigány" megnevezést részesítik előnyben, sőt, többségük ragaszkodik ahhoz, hogy így hívják őket. Ez alapján elmondható, hogy a roma közösség többsége nem érzi sértőnek, ha őket cigánynak nevezik. Első lépésként fontos tisztázni, hogy kik is a cigányok, ami háromféleképpen határozható meg. Az első definíció szerint nem csak a rasszjegyekkel és genetikai sajátosságokkal rendelkezőket nevezzük cigányoknak, hanem azokat is, akik önmagukat ilyen etnikumnak vallják. A második csoportba azok a romák tartoznak, akiket a környezetük annak tekint. A harmadik típusba tartoznak azok, akiket a többi cigány is annak tekint (Dupcsik, 2009).

Számos elmélet kering arról, hogy honnan származnak a romák. Ha figyelembe vesszük kultúrájukat és nyelvüket, megfigyelhető némi hasonlóság az indiai kultúrával. Ennek alapján történészek arra a következtetésre jutottak, hogy a romák India északi részéről indultak útnak és vándoroltak el. Azonban nem tudni biztosan, hogy miért indultak el, ebben a kérdésben csak találgatásokra lehetünk képesek. Az egyik népszerű elmélet szerint az irániak és a török birodalom hódításai kényszerítették őket arra, hogy elhagyják eredeti lakóhelyüket az V.-XI. században. Ezen időszak alatt a romák hosszú utat tettek meg. Először Európa több országába, például Magyarországra, Olaszországba és Franciaországba mentek, ahol a lakosság sajnálta és támogatta őket. Írott forrásokból tudjuk, hogy Németországban a XV. századtól kezdve elkezdték kiutasítani őket, sőt, egyes helyeken meghurcolták őket, mint a pogányokat. A XVII.

századtól kezdve több ország is csatlakozott az elképzeléshez, hogy nincs szükségük a cigányokra, így kiűzték lakóterületeikről, például Angliából, Genfből és Milánóból. Néhány feljegyzés szerint még a pápa is megvonta tőlük az egyházi támogatást, ami miatt nem kaptak egyházi temetést, illetve a papok nem köthettek házasságot a cigányok között.

Közél-Kelet és Afrika felé is indultak roma csoportok, akiket "arab cigányoknak" neveznek. Magyarországon is letelepedtek cigányok, és sok hasznos munkát végeztek, például a fémmezmunkálást, ami különösen fontos volt, mivel a háborúban fegyvereket készítettek. A XVIII. századtól kezdve Magyarországon is terjedtek olyan gondolatok, amelyek a cigányok társadalomba való beilleszkedését célozták meg. Mária Terézia uralkodása alatt "újmagyaroknak" nevezték őket, és tilos volt a cigányoknak nevezés. Hasonló módon Spanyolországban is arra kérték őket, hogy mondjanak le a cigány identitásukról, cserébe állami foglalkozást biztosítottak számukra az országban. A XX. századtól kezdve a cigányok egyre inkább a társadalom periferiájára szorultak. Több országban is egyre kevésbé voltak fogadhatóak, és még azokban az országokban sem kaptak megfelelő gazdasági vagy létszükségleti lehetőségeket, amelyekben letelepedtek, így nem tudtak teljes mértékben beilleszkedni a társadalomba. feltételeket, amelyekkel elégedettek lehetnek volna. Csak 1930-tól kezdték újra felismerni az elnyomást, és ezért romajogi mozgalmakat hoztak létre. Az alulról szerveződő mozgalmak céljainak eléréséhez Londonban tanácskozásokat tartottak, ahol megalapították a Nemzetközi Roma Szövetséget. Ezt követően a szövetség foglalkozott a roma ügyekkel és a romák helyzetének javításával (Nagy, Sztojka, 2019). A romák a vándorlás során különböző népcsoportok mellett éltek, és ezekből az etnikumokból átvették kultúrájukat és szokásaikat. A cigányok csak a XX. században kezdtek el foglalkozni kultúrájuk és hagyományaik megőrzésével. Ezt az időszakot a romáknál a nemzeti ébredés időszakának nevezik. Ez az időszak lehetővé tette számukra, hogy mélyebben foglalkozzanak saját kultúrájukkal, hagyományaikkal és nyelvükkel, és aktívan részt vegyenek azok megőrzésében és továbbadásában. A nemzeti ébredés időszaka elősegítette a cigányok öntudatának fejlődését és együvé tartozásuk érzésének erősödését. Ennek eredményeként kezdték el értékelni saját kulturális hagyományaikat és aktívan részt venni azok megőrzésében és ápolásában (Kertesi, Kézdi, 1988).

A XX. században a roma értelmiség is kiemelkedett, felismerve a cigány kultúra fenyegetettségét. Ennek jegyében hagyományörzésbe kezdtek. Magyarországon 1957-ben megalakult a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége, de a szervezet támogatás

hiányában később feloszlott. Ez a kezdeményezés azonban fontos mérföldkő volt a cigány kultúra és identitás megőrzése iránti elkötelezettség kinyilvánításában. Az Első Roma Világkongresszus megrendezésével 1971-ben Londonban fontos előrelépés történt a roma kultúra fennmaradásának szempontjából. Ezen a kongresszuson 23 ország képviseltette magát, és számos fontos döntés született. Itt fogadták el például az első roma ábécét, valamint április 8-át nyilvánították a Roma Kultúra Világnapjává. Emellett ekkor történt meg a cigány zászló, himnusz és a romák jelmondata hivatalossá válása is. Az esemény további fontos lépése volt a roma nyelv fontosságának ratifikációja (Nagy, 1998).

1. kép: Roma zászló (Babindák, 2022).

A cigány zászló két sávból áll: az alsó sáv zöld színű, amely a természetet, az életet és a reményt szimbolizálja, míg a felső sáv kék. Mindkét színnek saját jelentése van: a zöld szín a földet, a természetet, az erdőket és a mezőket szimbolizálja, míg a kék az eget és a szabadságot jelképezi. A kék színnek továbbá azt is tulajdonítják, hogy Isten gondviselését reprezentálja. A zászló közepén egy piros kerék található, amely általában a vándorlást és a cigány szekeret szimbolizálja, bár vannak olyan értelmezések is, amelyek szerint a piros szín a lenyugvó napot tükrözi (Nagy, 1998).

A romák jelmondata "Opre Roma", ami azt jelenti, "Fel, cigányok!". Ezt a kifejezést azért választották jelmondatukká, hogy felébresszék a cigányok nemzeti öntudatát. Emellett elfogadták a roma himnuszt is, melynek hivatalos címe "Gelem, gelem", vagyis "Mentem, mentem". Ez a himnusz 12 sorból áll, és fontos szerepet tölt be a cigány kultúra és identitás megőrzésében. Magyarországon egy másik népszerű cigány himnusz is elterjedt, mely a "Zöld

az erdő, zöld a hegy is" címet viseli, és szintén hozzájárul a cigány közösség identitásának erősítéséhez és összetartásához (Ladányi, 1997).

Az idő múlásával egyre többen vállalják cigányságukat és büszkén képviselik nemzetiségüket. Számos író, költő és zenész is nyíltan vállalja cigányságát, ezzel hozzájárulva a cigány kultúra és identitás megismertetéséhez a szélesebb közönséggel. Az ő műveik által nem csupán a cigányokra figyelnek fel egyre többen, hanem megismerhetik és megérthetik a cigányok hagyományait, értékeit és életmódját is. Ez a folyamat segíthet az előítéletek lebontásában és a kulturális sokszínűség elismerésében (Kemény, 1997).

A romák valóban alkalmazkodó népcsoportnak tekinthetők. Amikor letelepednek egy adott helyen, általában megpróbálnak integrálódni a helyi közösségbe, és számos kulturális elemet átvesznek az ottani környezettől. Ennek célja részben az, hogy ne tűnjenek ki a társadalomból és ne kerüljenek konfliktusba a többségi lakossággal. Ugyanakkor a cigányok kultúrája továbbra is sajátos, mivel az átvett elemeket általában "cigányosítják", azaz saját hagyományaikhoz és értékrendszerükhöz igazítják. Annak ellenére, hogy a romák alkalmazkodnak és igyekeznek beilleszkedni a társadalomba, gyakran szembesülnek különféle társadalmi és gazdasági kihívásokkal, valamint előítéletekkel és diszkriminációval. Ezért sokuknak nehézségei vannak teljes körű társadalmi és gazdasági integrációval, és sok esetben továbbra is periférián maradnak. Ez azonban nemcsak a romák hibája, hanem részben a társadalom szélesebb strukturális problémáinak is köszönhető.

Igen, a roma csoportok sokfélesége és elkülönülése összetett folyamat, amelyet sokféle tényező befolyásol. A roma népesség történelmi és földrajzi kontextusban megélt események és vándorlások során különféle csoportokra tagolódott, melyek különleges kulturális és nyelvi sajátosságokkal rendelkeznek. Például a beás, oláh, kárpáti és romungró cigányok mindegyike különböző hátteret és jellemzőket hordoz magában, amelyeket az évszázadok során kialakult történelmi és regionális tényezők formáltak. Ezek a csoportok gyakran elkülönülten élnek saját közösségeikben vagy földrajzi régióikban, ugyanakkor közös gyökerekkel rendelkeznek, és részesei a tágabb roma közösségnek. Fontos megérteni, hogy bár különböző nevekkkel és jellemzőkkel rendelkeznek, mégis egyetlen roma identitás és kulturális hagyomány részei. A roma kultúra gazdag és sokszínű, és a különböző csoportok elkülönültsége nem jelenti azt, hogy ne osztoznának közös kulturális örökségben és identitásban (Nagy, Sztojka, 2019). **A roma csoportokat valóban különböző anyanyelvük alapján lehet megkülönböztetni, és ezek az etnikai csoportok különböző történelmi és kulturális hátteret hordoznak magukban.**

- A kárpáti és oláh cigányok olyan csoportok, akik anyanyelvükként használják a cigány nyelvet, és általában olyan régiókban élnek, ahol a cigány nyelv elterjedt.
- A magyar anyanyelvű cigányok közé tartoznak a romungrók, akik Magyarországon élnek és magyarul beszélnek.
- A román anyanyelvű cigányok közé sorolhatók a román, beás és Gábor cigányok. Ezek a csoportok általában Romániában, különösen Erdélyben és annak környékén élnek, és románul kommunikálnak egymással és a környező közösségekkel.
- A beás cigányok a XIX. században települtek át Romániából Magyarországra. Megélhetésüket különböző kézműves tevékenységekből szerezték, például teknők készítéséből, amiért gyakran "teknóvájó cigányoknak" is nevezték őket.

A roma közösség gyakran három csoportba osztja saját magát, aszerint, hogy hol élnek és milyen nyelvet beszélnek:

- ticsán
- árgyelán
- mucsán

A romungrókat más néven muzsikus cigányoknak vagy magyar cigányoknak is ismerik. Ők már évszázadok óta élnek Magyarországon, kezdve a XIV-XV. századtól. Ennek következtében sokan már a magyart tekintik anyanyelvüknek, és ennek megfelelően magyar romáknak is nevezik őket. Leggyakoribb foglalkozásuk a zenélés, de emellett foglalkoznak kosárfonással, vályogvetéssel és szegkovácsolással is.

A kárpáti cigányok, akik Németországban telepedtek le, szintén különféle kézműves tevékenységeket űztek, beleértve a zenélést, vályogvetést és szegkovácsolást is. Bár eredeti nyelvük az indiai eredetű cigány nyelv volt, az évek során egyre kevesebben tanulták meg ezt a nyelvet, és ma már általában a magyart tekintik anyanyelvüknek. A szinti nyelvjárásuk rokon a cigány nyelvvel. Foglalkozásaik között köszörűsök, ringlispílesek és céllövők is találhatók.

Az oláh cigányok eredetileg Romániában telepedtek le, majd innen továbbvándoroltak. Nevezésük az "oláh" román szóból ered, ami az oláh románokat jelentette. Nyelvjárásuk közül a legismertebb a lovári. Két további csoportjuk a kalderások, akik rézművesek, és a csurarik, akik köszörűsök (Orsós, 1997).

II.2 A Kárpátaljai romák helyzete

Ukrajnában a cigányok eredetileg két megyében telepedtek le, de később terjeszkedtek, és több más megyében is megjelentek. Kezdetben főként Kárpátalján és Odesszában éltek, de később más területeken is megtelepedtek. A cigányéletben a vándorlás továbbra is fontos szerepet játszik, sok család időnként nagyobb városokba utazik, hogy ott gyűjtsön olyan dolgokat, amelyeket eladhatnak vagy felhasználhatnak. Bár az 1989-es és 2001-es számlálási adatok szerint a cigány lakosság száma majdnem kétszeresére nőtt, ezek az adatok nem mindig pontosak, mivel sok roma más nemzetiségűnek vallotta magát. Ennek ellenére látható, hogy a roma népesség folyamatosan növekszik. Fontos megjegyezni, hogy Kárpátalján még mindig nincs olyan iskola, amely kifejezetten a cigányok oktatását célozná meg. Ez azt sugallja, hogy továbbra is szükség van az oktatási és társadalmi támogatás javítására a roma közösségek számára. (Braun, Cserniczkó és Molnár, 2010).

Az őshonos státusz elérése Ukrajnában a romák számára 2021-ben továbbra sem valósult meg, annak ellenére, hogy megfeleltek a kritériumoknak, miszerint nincs saját államuk, és évszázadok óta Ukrajna területén élnek. A kormány válasza arra a kérdésre, hogy miért nem kapják meg az őshonos státuszt, az volt, hogy a cigány népcsoportok több országban is élnek. Ez arra utal, hogy az őshonos státusz kérdése politikai és jogi viták forrása lehet, és nem kizárólag etnikai alapú döntés.

Megfigyelhető, hogy a cigányok általában nem asszimilálódnak, inkább elkülönülnek. Gyakran elkülönített táborokban vagy roma telepeken élnek, amelyek távol esnek a település központjától, általában a falu vagy város periferiáján helyezkednek el. Ezek a telepek gyakran rossz infrastruktúrával rendelkeznek: nincs áram, vezetékes víz, és az utak sem aszfaltozottak. Az élőhelyi körülmények, szegényesek és nehézségeket okoznak az ott lakók számára. Például a Beregszászi cigánytábor hatalmas területen fekszik, kőfallal van körbevéve, ami elzárja a külső szemlélők számára. A telepen templom és néhány közösségi épület van, de az iskola, óvoda és orvosi rendelő a településen kívül található. Az ivóvíz csak néhány központi csapból érhető el. Ezek az adatok azt mutatják, hogy továbbra is kihívást jelent a roma közösségek számára a társadalmi integráció és az alapvető szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása (Molnár J. Molnár D, 2005).

Az Ungvári "Романи Яр" ukrán cigány szervezet a Beregszászi "Opre Roma" Gimnázium testvériskolájaként jelentős szerepet tölt be a helyi cigány közösség életében. Az 1993-ban

alapított szervezet számos területen nyújt segítséget és támogatást a romák számára. Például, Bucskó Ernő vezetése alatt népi együttesük kizárólag roma népdalokat adott elő, és elnyerte az Ukrajna Tiszteletbeli Művésze díjat, ami Kárpátalján az első ilyen nagy kitüntetés volt egy roma számára. A "Романи Яр" szervezet célja nemcsak a cigány kultúra népszerűsítése és támogatása, hanem a roma közösség általános életminőségének javítása is. Ennek érdekében különféle programokat szerveznek, melyek támogatják a tehetséges roma fiatalokat, segítenek rászoruló családoknak, és támogatást nyújtanak az oktatásban és a jogi ügyekben is. A szervezet segélycsomagokat oszt, támogatja az oktatási intézményeket, és jogi tanácsadást biztosít azoknak, akiknek szükségük van rá. Ezek a kezdeményezések és programok hozzájárulnak a roma közösség életkörülményeinek javításához és társadalmi beilleszkedésükhöz, valamint elősegítik, hogy minél több roma fiatalnak legyen lehetősége oktatásban részt venni és érvényesülni (Смець Дяченко, 1993).

A kárpátaljai cigány kulturális élet valóban gazdag és sokrétű, és számos példa mutat arra, hogy hogyan olvadnak össze és alkalmazkodnak más népcsoportok kulturális elemei. Vallási meggyőződésük és vallási gyakorlataik is tükrözik ezt a változatosságot. Például, míg Beregszászban a legtöbb roma Jehova Tanúja vagy Szabad Keresztény, Tiszapéterfalván reformátusok. Ennek a vallási sokféleségnek részben az az oka, hogy a kárpátaljai cigányok vallási élete és gyakorlataik gyakran befolyásolódnak a környező közösségek vallási hagyományaival. Amikor a cigány közösségek olyan területekre költöznek, ahol más vallási háttérű közösségek élnek, gyakran átveszik vagy alkalmazzák ezeket a vallási szokásokat. Ez az alkalmazkodás és az összeolvadás része a cigány kulturális identitásnak, amelyben saját hagyományaik és az új környezetükből származó elemek egyaránt megtalálhatók.

II.3 A CIGÁNY AVAGY ROMA KULTÚRA SAJÁTOSSÁGAI

Az általam felvázolt helyzet jól tükrözi a cigány/roma népesség körülményeit Ukrajnában és Kárpátalján. Az adatok hiánya és pontatlansága, valamint a szegregáció és az oktatási kihívások mind olyan problémákat jelentenek, amelyek megnehezítik a cigány közösségek integrációját és fejlődését. A cigány/roma népesség pontos számának hiánya azért problémás, mert megnehezíti a kormányzati intézkedések és programok tervezését és végrehajtását, valamint elrejtja a közösség valós szükségleteit és problémáit. A cigánytáborok és a szegregáció is további kihívást jelent. A fizikai szegregáció, mint amit a kőfallal körülvett cigány negyed jelent, nem csak a közösség kirekesztését jelzi, hanem megnehezíti a közösség tagjainak a társadalomban való részvételét és az esélyegyenlőséget az oktatás, munkaerőpiac és más területeken. Az

oktatás terén tapasztalható kihívások különösen aggasztóak, mivel az oktatás fontos szerepet játszik a társadalmi mobilitásban és az esélyegyenlőség előmozdításában. Az oktatási rendszernek figyelembe kell vennie a cigány közösségek kulturális és nyelvi sajátosságait, és biztosítani kell a megfelelő támogatást és eszközöket az integráció és a fejlődés elősegítése érdekében (Csernyicskó,2010).

Ez az észrevétel pontosan rávilágít arra, hogy a cigány közösségek valójában rendkívül sokszínűek és heterogének. Bár sokszor egységes egységként kezelik őket, a valóságban sok különbség van közöttük, ami kiterjed a nyelvre, az identitásra, a kultúrára és sok más tényezőre. A cigány identitás kérdése valóban fontos téma, amelyet kulturális antropológusok és más tudósok évtizedek óta vizsgálnak. Az ilyen kutatások segítenek megérteni a cigány közösségek sokféleségét, valamint azok történelmi és társadalmi kontextusát. Az ilyen tudományos kutatásoknak köszönhetően egyre többet tudunk meg a cigány közösségek alkalmazkodási stratégiáiról, életmódjáról és gazdasági tevékenységeiről. Ezek az ismeretek pedig hozzájárulhatnak ahhoz, hogy hatékonyabb módon tudjunk foglalkozni a cigányság különböző problémáival és lehetőségeivel. Összességében ezek a kutatások és diskurzusok fontosak ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk a cigány közösségekről, és hogy jobban megértsük azok sokszínűségét és különféle kihívásait. Ez az észrevétel pontosan rávilágít arra, hogy a cigány közösségek valójában rendkívül sokszínűek és heterogének. Bár sokszor egységes egységként kezelik őket, a valóságban sok különbség van közöttük, ami kiterjed a nyelvre, az identitásra, a kultúrára és sok más tényezőre. A cigány identitás kérdése valóban fontos téma, amelyet kulturális antropológusok és más tudósok évtizedek óta vizsgálnak. Az ilyen kutatások segítenek megérteni a cigány közösségek sokféleségét, valamint azok történelmi és társadalmi kontextusát. Az ilyen tudományos kutatásoknak köszönhetően egyre többet tudunk meg a cigány közösségek alkalmazkodási stratégiáiról, életmódjáról és gazdasági tevékenységeiről. Ezek az ismeretek pedig hozzájárulhatnak ahhoz, hogy hatékonyabb módon tudjunk foglalkozni a cigányság különböző problémáival és lehetőségeivel. Összességében ezek a kutatások és diskurzusok fontosak ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk a cigány közösségekről, és hogy jobban megértsük azok sokszínűségét és különféle kihívásait (Binder, 2010).

II.4 Cigányok/ romák Kárpátalján

A cigányság történelmének megértése valóban kihívást jelent a kutatók számára, mivel a hagyományos írásos források gyakran nem adnak kellő tájékoztatást erről a közösségről. A

cigány nép sokáig „történelem nélkülinek” volt tekintve, mivel saját állam nélkül, írásbeliség nélkül és értelmiségi hagyományok nélkül élt. Az írásbeliség hiánya és az írott források hiánya azt jelenti, hogy a kutatóknak más módszereket kell alkalmazniuk a cigányság történelmének feltárásához. Ezek közé tartozik a szóbeli hagyományok, a művészeti kifejezésmódok, az etnikai csoportok közötti kapcsolatok és az antropológiai vizsgálatok elemzése.

A külső források, például az állami feljegyzések, egyházi iratok vagy más történelmi dokumentumok is fontosak lehetnek a kutatások során, bár ezek gyakran torzított vagy hiányos képet adhatnak a cigány nép valóságos életéről és történelméről.

A cigány nép története egy összetett és sokrétű téma, és a kutatóknak több megközelítést kell alkalmazniuk annak megértéséhez. A multidiszciplináris megközelítések, mint például az etnográfia, az antropológia és a szociológia, segíthetnek abban, hogy teljesebb képet kapjunk erről a fontos közösségről és annak történelméről. A cigányság történetének és kultúrájának megértése és feltárása valóban több tudományág összekapcsolását igényli. A történelmi kutatások mellett szociológiai, antropológiai, néprajzi és etnológiai megközelítések is fontosak ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a cigány nép múltjáról és jelenéről. A szociológia segíthet megérteni a cigányság társadalmi szerkezetét, az identitásuk alakulását és a társadalmi viszonyait. Az antropológia és a néprajz a kultúra, hagyományok, szokások és életmód elemzésével járul hozzá a cigányság kulturális hátterének feltárásához. Az etnológia a cigány népcsoportok közötti kapcsolatokat és azok változásait vizsgálja. A multidiszciplináris megközelítés lehetővé teszi, hogy a kutatók szélesebb perspektívából vizsgálják a cigány nép történetét és kultúráját, és ezzel összetettebb és mélyebb megértést nyerjenek erről a fontos közösségről (Kántor - Rigó, 2013).

Ezek a kutatások és kezdeményezések fontos lépéseket jelentenek a cigány nép és kultúra megértése felé. A kárpátaljai cigányokra vonatkozó kutatások és az első cigány újság létrehozása lehetővé teszi, hogy a cigányság saját szemszögéből is megismerjük a történelmüket, problémáikat és kultúrájukat. Az ilyen művészeti csoportok és fesztiválok is fontosak a cigány közösségek identitásának erősítésében és a kulturális örökségük megőrzésében. Az ilyen rendezvények lehetőséget nyújtanak a cigány művészeknek és mestereknek, hogy megmutassák tehetségüket és alkotásaikat, valamint hogy erősítsék közösségi kötelekeiket. Ez a fajta kulturális és művészeti tevékenység segíthet abban is, hogy a szélesebb közönség megismerje, és jobban megértse a cigány kultúrát és hagyományokat, hozzájárulva ezzel a társadalmi elfogadás és az esélyegyenlőség előmozdításához (Navrocka, 2013).

II.5 A roma családok életvitele és családi kultúrája

A cigány családokban való nevelési gyakorlatok valóban eltérhetnek a többségi társadalomtól. A romák általában meleg és szeretetteljes környezetben nevelik gyermekeiket, ahol a család fontossága kiemelt. A gyermek számára a családban központi szerepet kap, és a nevelés gyakran gyerek centrikus. Ez a gyermekközpontú nevelési stílus azt jelenti, hogy a gyermek kívánságait gyakran azonnal teljesítik, és igényeit igyekeznek kielégíteni. A késleltetett választ vagy várakozást ritkábban alkalmazzák. Ennek eredményeként a gyermekek gyakran megtapasztalják a pillanatnyi örömeket és az azonnali kielégülést. Fontos azonban megjegyezni, hogy minden család és közösség más, és nem minden cigány család nevelési gyakorlata azonos. Emellett a nevelési gyakorlatok is változhatnak a generációk és az egyéni családi körülmények függvényében.

Valóban, a cigány családok gyakran preferálják a kötetlen időbeosztást és napirendet a gyerekek számára. Ennek része lehet az étkezés és az alvás rugalmassága, ami a gyermek kívánságaihoz vagy az adott helyzethez igazodik. Ezen túlmenően, sokszor nehézséget okozhat a cigány családok számára, ha a gyerekeiket a többségi társadalom intézményeibe kell elküldeniük tanulni. Az intézményekben való részvétel és az ottani szabályok betartása fontos az integráció és a társadalmi beilleszkedés szempontjából. Azonban, ahogy említetted, a szegregáció által okozott természetes környezetben ez a helyzet más lehet. A kötelező óvodai részvétel és az iskolai hiányzások szigorú ellenőrzése további nyomást helyezhet a családokra az intézményi szabályok betartására és az időbeosztás megtartására.

Fontos azonban megérteni, hogy a családi és kulturális hátterek sokszínűsége miatt minden családnak más lehet az érzékenysége és reakciója az ilyen intézményi követelményekre. A változó körülmények, például a munkahely vagy a közmunkaprogramok időbeosztása, tovább befolyásolhatják a gyerekek időbeosztását és a családi életet. Az óvodákban valóban nagy hangsúlyt fektetnek az együttműködésre és a partneri kapcsolat kiépítésére a szülőkkel. Ez azért fontos, mert a gyermek fejlődésének és nevelésének sikeressége szorosan összefügg a szülők és az óvodapedagógusok közötti pozitív együttműködéssel. Az ilyen partneri kapcsolat segíti a gyermeket abban, hogy könnyebben alkalmazkodjon az óvodai környezethez és sikeresen fejlődjön. Az óvodai nevelési célkitűzések valóban az egyéni sajátosságokhoz illeszkedő fejlődésre összpontosítanak, és az óvodák általában nyitottak az egyéni igényekre és érzékenyek a gyermek egyéni szükségleteire. Ez a gyakorlat lehetőséget teremt arra, hogy a gyermek élményalapú módon tanuljon és fejlődjön, miközben támogatást és figyelmet kap az

óvodapedagógusoktól. Ez az általános elvárás az óvodákban, és bár minden intézmény sajátos lehet, általában igyekeznek megvalósítani ezt az együttműködő, gyermekközpontú megközelítést (Vargáné Nagy, é.n.).

Az indiai kultúra és a cigány nép közötti hasonlóságok érdekesek és érthetőek, tekintve az indiai eredetet a cigányok történelmében. Az istenek kiszámíthatatlan, szeszélyes jellemzői és a hirtelen harag vagy túlradó szeretet megjelenése valóban összefüggésbe hozható az indiai kultúrával és vallásos hagyományaival. Ugyancsak érthető, hogy a cigány nép életmódja és hagyományai az ősi időkbe nyúlnak vissza, és ezek között megtalálhatók olyan szokások és életmódbeli döntések, amelyek összhangban vannak a vándorló életmóddal és az állandó lakás hiányával. Az élelmiszer elfogyasztása és a mindennapi főzés például egyértelműen megfelel ennek az életmódnak, amelyben az ételek tárolása és hűtése nem mindig lehetséges. Ezek a hagyományok és életmódbeli szokások az idők során kialakultak és átváltoztak, de még mindig sokat elárulnak a cigány nép történelméről és kultúrájáról, valamint az indiai gyökerekről. Az anyagi javak gyors felélése és a közösségben való megosztása valóban jellemző lehet a cigány kultúrára. Ez az értékrend és viselkedésminta gyökerei sokkal régebbre nyúlnak vissza, és a vándorló, kóborló életmódból származnak, amikor a vagyon tárolása vagy hosszú távú befektetés nem volt praktikus lehetőség. Az ékszerek és más értéktárgyak használata és gyakori viselése is része lehet ennek a hagyománynak és kultúrának. Ezek az ékszerek nemcsak szimbolizálhatják a gazdagságot és a státuszt, hanem lehetnek örökségek, amelyek generációkon át szállnak tovább, és jelzik a családi vagy közösségi hovatartozást. Ezek a szokások és értékrendek sokat elárulnak a cigány kultúráról és életmódról, és megmutatják, hogy az anyagiak kezelése és az értékek megítélése milyen módon alakult ki az évszázadok során a cigány közösségekben. Az India kasztrendszerének és a romák közösségi struktúrájának összehasonlítása érdekes megközelítés lehet a társadalmi berendezkedések és a kulturális szokások megértéséhez. A kasztrendszer szigorú hierarchiájában az egyén születése által meghatározott társadalmi státusz meghatározó, és ez az állapot általában nem változik életük során. A romák közösségi élete is gyakran jellemezhető szigorúbb csoportokra való felosztottsággal és a belső elhatárolódással. Az endogámia, vagyis a saját csoporton belüli házasság elősegíti ezt az elszigeteltséget és a csoporton belüli összetartást. Az anyagi javak elköltésének azonnalisága és az élet minden pillanatban való megélése szintén hasonlóságot mutathat az indiai kasztrendszerben gyakran tapasztalt hozzáállással, miszerint a jelenben élés és az anyagi javak azonnali felhasználása fontosabb, mint a hosszú távú tervezés vagy a befektetés. Ezen összefüggések megértése és tanulmányozása segíthet abban, hogy jobban

megértsük a romák közösségi életét és értékrendjét, és feltehetően megmutathatja azokat a gyökereket és hagyományokat, amelyek hatással vannak a mai napig tartó szokásokra és viselkedési mintákra. A szerencsevárás és a sorsba vetett hit valóban mélyen gyökerezik a cigány kultúrában. A kasztrendszerhez hasonlóan, ahol az egyén társadalmi státuszát és lehetőségeit születése határozza meg, a szerencsevárás is arra a meggyőződésre épül, hogy az egyén sorsa előre elrendelt és az istenek, vagy a sors kegyeitől függ. Ez a hozzáállás befolyásolhatja az üzleti tevékenységeket és az élet minden területét, hiszen a remény az áldásra és a szerencsés eseményekre sokszor erősebb lehet, mint a kemény munka és a racionális tervezés. A szerencsevárás és a hozzá kapcsolódó babonák és szokások ápolása egy olyan módja lehet a cigány közösségeknek, hogy fenntartsák közösségi összetartásukat és identitásukat, miközben megpróbálnak megbirkózni az élet kihívásaival. A "legyél szerencsés" kifejezés használata a köszönés során például ezt a reményt és tiszteletet fejezi ki mások felé, miközben erősíti a közösségi kapcsolatokat (Fábiánné, é. n). A cigány közösség tagjai gyakran arra törekcsenek, hogy az általuk "rendes embernek" vagy "normális embernek" tekintett tulajdonságokat megmutassák és magyarázzák. Ezek közé tartozik az, hogy nem követtek el lopást, nem kerültek börtönbe, és nem élnek "cigány-módra", vagyis nem követnek el olyan cselekedeteket vagy életmódot, amelyek a közvélemény szerint a cigányokra jellemzőek. Az "önálló ház" vagy a vagyon birtoklása is fontos mércévé válhat a cigány közösségekben, mivel ezek a tulajdonságok azt jelzik, hogy valaki képes arra, hogy megvásárolja a fontos javakat, mint például egy ló, egy autó vagy egy ház. A cigány közösségek gyakran értékelik a gyermeknevelést és az iskolázást is, mivel ezek a tényezők hozzájárulhatnak az egyén és a család sikeres jövőjéhez és a közösség tiszteletéhez. A cigány közösségben az ember értékét gyakran a testi jellemzők, például a jó tápláltság és a kövérség alapján mérlegelik, mivel ezek a tulajdonságok azt jelzik, hogy valaki tehetőséget és vagyonosságot élvez. Emellett a kölcsönös tisztelet fontos jellemzője a cigányságnak, és az emberi értékek közé tartozik a segítőkészség, amelyből gyakran szerencse is származik, valamint az ügyesség. Az üzletelés során a lovak, autók és ingatlanok cseréje gyakran előfordul, és a cigányok úgy gondolkodnak, hogy a szerencse és az ügyesség óvja meg őket a tragikus veszteségektől. A cigány közösségben gyakran nem korlátozzák a gyerekeket úgy, mint mások, és sokan vezetnek autót anélkül, hogy jogosítvánnyal rendelkeznének. Bár tisztában vannak az ezzel járó lehetséges következményekkel, úgy vélik, hogy a börtön is csak átmeneti állapot az életben, és az emberi boldogság máshol is megtalálható. A bosszúállás és a bosszúra való esküvés is jól átgondolt döntés, mivel a másik lelkének nyugtalansága nagyobb gondot okoz, mint a bosszúért kapott büntetés. A házasságok szentesítése a cigány közösségen belül történik, és bizonyos rítusokhoz

kötődik. Például, ha a leendő férjnek az apósa nemet mond a kérés időpontjában, a leendő férj megszőktetheti a kiszemeltet, és ez megbocsáthatóvá válik, amint megszületik az első gyermek. Ez azt jelzi, hogy a szülők hatalma a gyermek felett csak házasságig tart, és ugyanez vonatkozik a nagyszülők hatalmára is (Kemény, 2000).

A cigány kultúrában a halálesetet követő gyász időszaka szigorú rituálékhoz kötődik, melyek szakaszokra oszlanak: virrasztás, temetés, korai hathetes gyász és egyéves gyász időszaka. A virrasztás az elhunyt lakhelyén zajlik, és funkciói sokfélék és változó fontosságúak. Régen a holttest őrzését szolgálta, de ma már inkább a közösségi összetartozás és az emlékezés helyszíne, ahol a családtagok és barátok megemlékeznek az elhunyt életéről és tisztelettel búcsúznak tőle. A halottat hidegágyra helyezik, mely eleinte szalmából, később levett ajtóból vagy asztalból áll. A cigányok kultúrájában a halottnak lábbal az ajtó felé kell állnia. A falakat lemossák, a helyiségek berendezését kiviszik, és a tükröket letakarják. A halott lelke hét hétig ezen a világon kóborol, a temetésig a holttest körül tartózkodik. Ennek megfelelően gyertyát gyűjtanak a halott köré, hogy a lélek ne térjen vissza a testbe. A virrasztásra bárki elmehet, még gyerekek is. A cigányoknál nem jellemző a hangos sírás és siratás. A halottas ház körül tilos aludni, fészükdödni, mosni, mosogatni, varrni, főzni, nemi életet élni, tükörbe nézni, az "Isten" szóval köszönni, veszekedni, haragot tartani, az ablakon benézni, esküdni, italt visszautasítani vagy meghagyni, valamint háromszor egymás után tüzet adni. Ezeknek a tilalmaknak a megszegőire balsors vagy akár a halál várhat, és ennek magyarázata a tisztátalanság elvében keresendő - legalábbis Michael Stewart szerint.

II.6 Integráció és szegregáció

Az anyagi háttér, a családi kultúra és a szocializációs folyamatok mind-mind kulcsfontosságú szerepet játszanak ebben a folyamatban. Az anyagi helyzet rendkívül fontos tényező, mivel az befolyásolja a gyermekek tanulási környezetét és azokat az eszközöket, amelyekkel támogatni tudják a tanulásukat. Ha egy család anyagi nehézségekkel küzd, lehet, hogy nem tudják biztosítani a megfelelő tanulási eszközöket, vagy akár a stabil otthoni környezetet, ami negatívan befolyásolhatja a tanulást. A családi kultúra és a szocializációs folyamatok is meghatározóak. A családokban kialakult értékrend, a tanulás fontosságára helyezett hangsúly és az otthoni támogatás mind-mind hatással lehetnek a gyerekek motivációjára és hozzáállására az iskolához. A motiváció, amely a szocializációs szokásokból ered, szintén kulcsfontosságú. Ha a gyerekeket korán ösztönzik a tanulásra és sikerélményekre, nagyobb valószínűséggel lesznek motiváltak és elkötelezettek a tanulás iránt. Mindezek a tényezők összefonódva és

egymást erősítve hatnak a gyermekek tanulmányi eredményeire. Ezért is fontos, hogy a társadalom és az oktatási rendszer figyelembe vegye ezeket a tényezőket és megfelelő támogatást biztosítson minden gyermek számára a tanuláshoz és a fejlődéshez (Perpék-Fekete, 2016).

A roma közösségek területi elhelyezkedése és szociális körülményei jelentős hatással vannak a gyerekek oktatási részvételére és eredményeire. A leghátrányosabb helyzetű térségekben való koncentrálódás, ahol gyakran túlréprezentáltak, komoly kihívásokat jelent mind a közösség, mind az oktatási intézmények számára.

Oktatásból való Kimaradás és Diszkrimináció

A roma gyerekek esetében gyakori probléma az oktatásból való kimaradás, ami több okra vezethető vissza:

- **Gazdasági nehézségek:** Sok család nem tudja megfizetni az iskoláztatás költségeit, beleértve az iskolai felszerelést és az egyéb kapcsolódó kiadásokat.
- **Diszkrimináció és szegregáció:** A roma gyerekek gyakran szembesülnek diszkriminációval és szegregációval az iskolákban, ami negatívan befolyásolja tanulási motivációjukat és lehetőségeiket. Az elkülönített oktatás és a negatív sztereotípiák tovább mélyítik az oktatási egyenlőtlenségeket.

Felzárkóztatás és Hátránykompenzáció

Az oktatás hozzáférhetőségének biztosítása és a hátránykompenzáló intézkedések kulcsfontosságúak a roma gyerekek sikeres integrációjához az oktatási rendszerbe:

- **Korai gyerekkori inkluzív nevelés:** Az Európai Unió irányelvei hangsúlyozzák a korai gyerekkori inkluzív nevelés fontosságát, ami lehetőséget teremt a roma gyerekek számára, hogy már az óvodai szinten beilleszkedjenek és felzárkózzanak társaikhoz.
- **Hátránycsökkentő programok:** Az óvodák és iskolák hátránycsökkentő szerepe kulcsfontosságú. Az intézményeknek olyan programokat kell kidolgozniuk és bevezetniük, amelyek támogatják a roma gyerekek fejlődését, és segítik őket a társadalmi és gazdasági hátrányok leküzdésében.

Család és Intézmény Közötti Együttműködés

A család és az oktatási intézmények közötti együttműködés elengedhetetlen a roma gyerekek sikeres oktatási integrációjához:

- **Kiegészítő nevelés:** Az óvodák és iskolák kiegészítő nevelési funkciója fontos szerepet játszik a családi nevelés mellett. Ezek az intézmények gyakran töltik be a hátránycsökkentő szerepet is, segítve a gyerekeket abban, hogy leküzdjék a szociális és gazdasági hátrányokat.
- **Lokális adottságok figyelembe vétele:** Az együttműködés formái változatosak lehetnek, és alkalmazkodniuk kell a helyi közösségek sajátosságaihoz. A lokális adottságokra építve valósítható meg a leghatékonyabban a család és az intézmények közötti partnerség.

Tehetségek Felismerése és Fejlesztése

A rejtett tehetségek felismerése és fejlesztése szintén fontos terület, amely megoldásra vár:

- **Tehetséggondozó programok:** Az iskoláknak és közösségi szervezeteknek olyan tehetséggondozó programokat kell kidolgozniuk, amelyek segítik a roma gyerekeket abban, hogy kibontakoztassák képességeiket és tehetségüket.
- **Mentorálás és támogatás:** A mentorálás és egyéni támogatás nagyban hozzájárulhat a gyerekek sikeréhez, különösen akkor, ha ezek a programok figyelembe veszik a gyerekek egyéni szükségleteit és szociális körülményeit.

A roma gyerekek oktatási integrációjának és sikerességének elősegítése összetett és sokrétű feladat, amely számos tényezőtől függ. Az anyagi helyzet, a családi kultúra, a szocializációs folyamatok és az oktatási intézmények szerepe mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a roma gyerekek esélyei javuljanak az oktatási rendszerben. A családokkal való szoros együttműködés, a hátránycsökkentő programok és a tehetséggondozás mind elengedhetetlenek ahhoz, hogy ezek a gyerekek is esélyt kapjanak a sikeres jövőre. A szülők bevonása és aktív részvétele az óvoda mindennapjaiba jelentős változást hozhat az intézmények működésében és a gyermekek fejlődésében. Az innovatív együttműködési formák kialakítása segíthet abban, hogy a szülők ne csak passzív szemlélői legyenek az óvodai életnek, hanem aktív partnerek is.

Innovatív Együttműködési Formák

1. Közös Projektek

Az óvodák és szülők közösen dolgozhatnak különböző projekteken, például kertészkedés, ünnepi előkészületek, vagy jótékonyági rendezvények szervezése. Ezek a közös tevékenységek erősítik a közösségi érzést és a szülők elkötelezettségét az óvoda iránt.

2. Szülői Tanácsok

A szülői tanácsok létrehozása lehetőséget ad a szülőknek, hogy közvetlenül beleszóljanak az óvoda életébe és fejlesztési irányába. Ezek a tanácsok rendszeresen ülésezhetnek, és megvitathatják az óvoda működésével kapcsolatos kérdéseket, javaslatokat tehetnek az oktatási programokra vagy az intézmény fejlesztésére vonatkozóan.

3. Nyílt Napok és Családi Napok

Az óvodák szervezhetnek nyílt napokat és családi napokat, amikor a szülők betekintést nyerhetnek a mindennapi tevékenységekbe, és közvetlenül is részt vehetnek ezekben. Ez segít a szülőknek jobban megérteni az óvodai nevelési módszereket és a gyermekük fejlődését.

4. Kommunikációs Platformok

Az online kommunikációs platformok, mint például zárt Facebook csoportok vagy speciális applikációk, lehetővé teszik a folyamatos kapcsolattartást az óvoda és a szülők között. Ezen keresztül megoszthatók a gyermekekkel kapcsolatos hírek, fotók, valamint a szülők is könnyen kérdéseket tehetnek fel és visszajelzéseket adhatnak (Vargáné-Molnár, 2016). Kárpátalja etnikai sokféleségét tekintve fontos megemlíteni a roma nemzetiség jelenlétét, melynek szocializációs folyamata jelenleg kritikus szinten áll, hasonlóan más, Ukrajnát körülölelő államokhoz. A szocializáció fogalmának alaposabb megértése érdekében fontos megvizsgálni az egyén társadalomba való integrációjának folyamatát, amely során az egyén elsajátítja a társadalom normáit, értékeit és viselkedési szabályait. Az aktivitás elve, vagyis az egyének aktív részvétele a társadalomban, a romák szocializációs folyamatának az egyik problematikája.

A romák munkaerő-piaci integrációja gyakran akadályokba ütközik, mivel sok esetben nincsenek rendben személyazonosító alapidokumentumaik. Ez megnehezíti a munkahelyi elhelyezkedést és tovább rontja a helyzetet az oktatásügyi problémák, a rendvédelmi szervek elhanyagoló hozzáállása, valamint a lakhatási és kommunális problémák. Az egészségügyi ellátáshoz való korlátozott hozzáférés és a magas fokú diszkrimináció szintén súlyosan befolyásolja a romák szocializációját és életkörülményeit. Az interiorizáció, azaz a társadalmi

normák és értékek belsővé tétele, nem valósulhat meg, ha az egyén akár egyetlen fent említett akadályba ütközik. Gyakran mondjuk, hogy a romák maguk tehetnek arról a helyzetről, amelyben benne vannak, de ez a megállapítás rossz. Az évek során számos tényező alakította ki azt a helyzetet, amelybe a romák kerültek. Egyik ilyen tényező a létszámuk reális adatainak hiánya, ami megnehezíti a megfelelő segítségnyújtást és forráselosztást. A 2001-es számlálás adatai szerint Ukrajnában a roma nemzetiségű lakosok száma 46,000 fő, ezzel szemben a Kárpátaljai egészségügyi szolgálatok csak Kárpátalján 39,270 főt tartanak számon. Ez az adateltérés is mutatja, hogy a roma közösség helyzete és létszáma sok esetben nem pontosan dokumentált, ami tovább nehezíti a helyzetüket és a problémák hatékony kezelését. Ukrajna oktatási rendszerében a roma gyerekek jelentős része csak szórványban vesz részt. A romák közel 90%-a nem fejezi be a kötelező iskolai oktatást, csupán 6%-uknak van középiskolai végzettsége vagy szakképesítést igazoló okmánya, és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya nem haladja meg az 1%-ot sem. A 2011-es adatok szerint 312 roma gyerek részt vett óvodai nevelésben, 7100 általános iskolai oktatásban, és mindössze 54 tanuló járt szakközépiskolába. Felsőoktatási intézményben 8 roma tanuló volt, bár a roma gyerekek száma egyre növekszik, a tanulni akarók aránya egyre csökken.

A 2006-2007-es tanévben 171,771 tanuló volt számon tartva, ebből 5822 roma tanult; a 2008-2009-es tanévben a diákok száma csökkent, a roma tanulók száma viszont 645 fővel nőtt. A 2010-2011-es tanévben is észrevehető a diákok létszámának csökkenése, a roma tanulók száma viszont 7076 főre bővült. Öt év alatt a roma tanulók aránya 3,4%-ról 4,5%-ra növekedett.

A romák számára az önazonosítás problémája jelentősen észrevehető, ezért Beregszászban Magyarország segítségével indult egy szervezet, „*Egyenlő esélyek mindenkinek*” néven. A szervezet célja, hogy a roma származású emberek felzárkózzanak. A különböző nehézségek mellett nyelvi nehézségek is akadnak, mivel a sem ukránul, sem pedig magyarul nem helyesen beszélnek, így nem tudják magukat megvédeni, sem a jogaikat érvényesíteni (Navrocka, 2013).

II.7 Az integráció állami lehetőségei

Az ukrán társadalomba való romák integrációja és jogi védelme alapvető fontosságú és komplex probléma. Európa kiemelt figyelmet szentel a nemzeti kisebbségeknek, jogainak védelmére és integrációjára, mivel a romák történelmileg hátrányos helyzetű kisebbség, akik saját állammal nem rendelkeznek. Az adatok szerint a roma kisebbség a második helyen áll a második világháború alatt bekövetkezett népirtások tekintetében, és az európai diszkrimináció

megléte tovább nehezíti társadalmi beilleszkedésüket. Ezáltal a roma közösség különösen sebezhetővé vált. Az Ukrajna Alkotmányának 24. cikke világosan kimondja, hogy semmilyen körülmények között nem lehetnek privilégiumok vagy korlátozások az egyén bőrszínének, politikai vagy vallási meggyőződésének, nemének, etnikai vagy szociális hovatartozásának, vagyonának, lakhelyének, nyelvének vagy bármilyen más jellemzőjének alapján. Ez az alkotmányos garancia fontos lépés a romák jogi védelmének biztosításában és integrációjuk elősegítésében. Azonban a romák integrációja Ukrajnában számos kihívással jár. Hasonlóan más európai országokhoz, itt is jelentős nehézségekkel szembesülnek az oktatás és egészségügy terén. Az alacsony iskolázottsági szint és a magas munkanélküliség különösen súlyosan érinti őket, és gyakran lakhatatlan körülmények között élnek. A diszkrimináció és a társadalomból való elszigetelődés tovább nehezíti mindennapi életüket. Ukrajna, számára a romák integrációjának kérdése fontos szociális ügy. Az oktatási és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, a munkalehetőségek bővítése és a lakhatási körülmények javítása elengedhetetlen a roma közösség integrációjának előmozdításához. A nemzetközi és hazai jogszabályok betartása, valamint a diszkrimináció elleni küzdelem alapvető fontosságú a romák jogainak védelmében és társadalmi befogadásuk elősegítésében. A gyakorlat azt mutatja, hogy a romák a legkevésbé élnek jogaikkal. Az Ukrajna Alkotmányának 11. cikkelye kimondja, hogy az állam elősegíti Ukrajna összes lakosának etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának fejlődését. Nemcsak az Alkotmányban, hanem az 1991-es Deklarációban a nemzeti kisebbségek jogairól, valamint az 1992-es évi törvényben "Nemzeti kisebbségek Ukrajnában" is megtalálhatóak olyan rendelkezések, melyek a nemzeti kisebbségek jogait védik. Ennek megfelelően az állam garantálja minden nemzetiségű, csoportú és állampolgárnak egyenlő politikai, gazdasági, szociális és kulturális védettséget, és segíti azok nemzeti identitásának fejlődését. Így minden állampolgár egyenlő védelmet kap az államtól.

Ezen felül, 2013. április 8-án Ukrajna elnöke elfogadott egy stratégiai nyilatkozatot, a "Stratégia a roma nemzetiség ukrán társadalomba való integrálásáról és védelméről a 2020-as évig". Ez az intézkedés hangsúlyozza a roma közösség beilleszkedésének és védelmének fontosságát Ukrajna társadalmában. Ennek célja a roma közösség társadalmi befogadásának és jogi védelmének előmozdítása. Az ilyen kezdeményezések jelentős lépések a romák helyzetének javításában, de a megvalósításuk gyakorlati kihívásokkal szembesül. A roma közösség jogainak érvényesülését akadályozó tényezők közé tartozik az oktatás, a munkaerőpiac, az egészségügyi ellátás és a lakhatási körülmények terén tapasztalható diszkrimináció és hátrányos megkülönböztetés. A romák gyakran nem rendelkeznek megfelelő dokumentumokkal, ami

tovább nehezíti jogérvényesítésüket és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférésüket. A társadalmi előítéletek és a rendszerszintű diszkrimináció is jelentős akadályokat gördítenek a romák integrációja elé. Az állami és nemzetközi szervezetek együttműködése kulcsfontosságú a romák helyzetének javításában. A jogszabályok betartása, a diszkrimináció elleni hatékony küzdelem és a romák társadalmi befogadásának elősegítése mind elengedhetetlenek ahhoz, hogy a romák ténylegesen élhessenek a jogaikkal és méltósággal élhessenek Ukrajnában (Navrocka, 2013).

A romák ukrán társadalomba való integrálására és védelmére kidolgozott stratégia fő feladatai a következők:

1. **Jogi és társadalmi védelem előmozdítása:** A romák jogainak biztosítása és védelme, jogérvényesítési lehetőségeik javítása.
2. **Foglalkoztatás elősegítése:** A munkaerő piaci hozzáférés javítása, foglalkoztatási programok és képzések biztosítása a romák számára.
3. **Iskolázottság szintjének növelése:** Az oktatáshoz való hozzáférés javítása, iskolai beiratkozások növelése, korai iskolai lemorzsolódás csökkentése és a roma gyermekek oktatási színvonalának emelése.
4. **Egészségügyi ellátás biztosítása:** Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, egészségügyi programok és kampányok szervezése a romák számára.
5. **Életkörülmények javítása:** Lakhatási körülmények fejlesztése, infrastruktúra javítása, lakhatási támogatások és programok biztosítása.
6. **Kulturális és információs igények kielégítése:** A roma kultúra támogatása, kulturális programok szervezése, információs hozzáférés biztosítása.
7. **Integrációt célzó konkrét intézkedések szervezése:** Olyan programok és kezdeményezések indítása, amelyek elősegítik a romák társadalmi beilleszkedését, közösségi projektek és integrációs tevékenységek szervezése.

Ukrajna nemzeti alapelvei az európai elveken alapulnak, ezért minden állampolgárnak egységesen kell cselekednie. Ez magában foglalja:

- **A romák elszigeteltségének megszüntetése:** Közös erőfeszítések a romák társadalmi kirekesztésének felszámolására.
- **A törvények és szabályok betartása:** A romák segítése abban, hogy megismerjék és betartsák az állam törvényeit és szabályait.

- **Beilleszkedés támogatása:** Az ukrán társadalomba való beilleszkedésük elősegítése, társadalmi befogadásuk támogatása.

Ezek az intézkedések együttesen biztosíthatják, hogy a romák teljes jogú és megbecsült tagjai lehessenek az ukrán társadalomnak, és esélyük legyen egy jobb életminőségre és jövőre.

II.8 Az integráció lehetőségei Kárpátaljai vonatkozásban

Ahogy korábban már említettem, a roma nemzetiségű tanulók száma elenyésző. Körülbelül 90%-uk félbehagyja az iskolai tanulmányait, és mindössze 6%-uknak van középiskolai végzettsége vagy szakképzettséget igazoló oklevele. A felsőoktatási intézményekben tanuló roma diákok száma elhanyagolhatóan kicsi. Kárpátalján a 2013-2014-es tanévben 159 iskola működött, ahol roma gyerekek iskolázták magukat. Ezenkívül hat szegregált iskola is működik a régióban (Ungvár, Munkács, Beregszász, Szolyva és Huszt területén), valamint további 15 iskolában külön osztályokat alakítottak ki roma tanulók számára (Szöllősi, Ilosvai, Ungvári, Rahói és Csapi járásokban). A gyakorlatban a roma tanulók többsége vegyes csoportokban tanul más nemzetiségű gyerekekkel együtt.

Az integráció fontos szerepet játszik a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében és a kulturális sokszínűség elismerésében. Kárpátalján, ahol a roma közösség tagjai számos kihívással néznek szembe, az integrációs stratégiák különösen kulcsfontosságúak az oktatási rendszerben és az iskolai környezetben. A következőkben összefoglalom, hogyan lehetne elősegíteni az integrációt Kárpátalján, különösen az oktatás terén. Az integráció egyik alapvető pillére az integrált oktatási programok bevezetése az iskolákban. Az osztályokban vegyes etnikai és kulturális háttérű diákok együtt tanulása hozzájárul a kölcsönös megértés és az együttműködés fejlődéséhez. Az integrált oktatási programok nemcsak az oktatás minőségét javítják, hanem segítenek megszüntetni a társadalmi szegregációt is. Az oktatási programoknak figyelembe kell venniük a roma kultúrát és hagyományokat is.

A roma tanulók jobban azonosulhatnak az iskolai tananyaggal, ha az tükrözi identitásukat és kulturális háttérüket. A roma kultúra beépítése az oktatási programokba segíti azokat a diákokat, akik gyakran küzdenek az identitásukkal kapcsolatos problémákkal az iskolában. A közösségi bevonás kiemelt fontosságú az integrációs folyamatban. A roma közösségeket aktívan be kell vonni az oktatási folyamatokba és döntéshozatalba. Az oktatási programok és kezdeményezések kidolgozása és végrehajtása során fontos, hogy a roma szülők, közösségi

vezetők és érdekelték részt vegyenek, hogy azok a valós szükségletekre és kihívásokra reagáljanak.

A tanárok és oktatók képzése és támogatása elengedhetetlen az integrációhoz. A pedagógusoknak megfelelő eszközöket és módszereket kell biztosítaniuk a tanulók sokféleségének kezelésére és támogatására az osztályteremben. A kulturális érzékenység és a multikulturális pedagógia kiemelt figyelmet igényel a roma tanulók sikeres oktatása érdekében. Az oktatási infrastruktúra fejlesztése elengedhetetlen az integráció előmozdításában. A megfelelő infrastruktúra biztosítása, ideértve az iskolák állapotának javítását és az oktatási eszközök elérhetőségét, hozzájárul a minőségi oktatáshoz és az esélyegyenlőség biztosításához.

Végül fontos hangsúlyozni, hogy az integráció egy folyamat, amely hosszú távú elkötelezettséget igényel mind az oktatási intézményektől, mind a társadalomtól. Az integrációs erőfeszítések sikeréhez az is szükséges, hogy a különböző érdekelték együttműködjenek és összehangoltan dolgozzanak a cél elérése érdekében. A Kárpátalján tapasztalható kihívásokkal szemben az integráció lehetőségei által hozott pozitív változások kulcsfontosságúak a társadalmi igazságosság és a kulturális sokszínűség előmozdításában.

III. FEJEZET. ROMA GYEREKEK OKTATÁSI HELYZETE KÁRPÁTALJÁN

A roma gyermekek oktatási helyzete Kárpátalján egy összetett és sokrétű kérdés, amely számos társadalmi, gazdasági és kulturális tényezőt érint. Kárpátalja, mint Ukrajna egyik legváltozatosabb régiója, jelentős roma közösséggel rendelkezik, akiknek integrálása az oktatási rendszerbe különleges kihívások elé állítja mind a helyi hatóságokat, mind az oktatási intézményeket. A roma gyermekek oktatási részvételét és sikerességét több tényező befolyásolja. Gyakori probléma, a nyelvi akadályok és a diszkrimináció. Sok roma család él nehéz anyagi körülmények között, ami megnehezíti a gyerekek óvodai eszközökkel való ellátását és rendszeres óvodába járását. Az oktatási helyzet javítása érdekében különböző programok és kezdeményezések indultak, amelyek célja a roma gyermekek óvodai részvételének növelése és tanulmányi eredményeik javítása. A roma gyermekek oktatási helyzetének javítása Kárpátalján kulcsfontosságú lépés a régió társadalmi integrációja és gazdasági fejlődése szempontjából. Az oktatás minden gyermek alapvető joga, és biztosítani kell, hogy minden gyermek, függetlenül etnikai hovatartozásától, egyenlő esélyekkel induljon az életben.

III.1 A kutatás előzménye

A kutatásom vizsgálati alanyai kárpátaljai óvónők voltak. A kutatásomhoz online kérdőíves felmérést használtam a kérdőív kitöltéséhez segítségül hívtam óvodapedagógus ismerőseimet illetve olyan csoportokba küldtem be a kérdőívet ahol kárpátaljai óvodapedagógusok vannak jelen.

A kérdőív (1. számú melléklet) 14 kérdést tettem fel a Kárpátalján élő óvónők számára a kérdőív teljesen anonim volt így személyi jogokat nem sértett. A kérdőívet a Google űrlap alkalmazás segítségével készítettem el összesen 30 kárpátaljai óvónő töltötte ki a kérdőívet.

A kutatásom célja az volt, hogy meg tudjam, hogy a kárpátaljai roma gyerekek milyen oktatási helyzetben vannak és szerettem volna megtudni, hogy az óvónők mennyire ismerik a roma kultúrát.

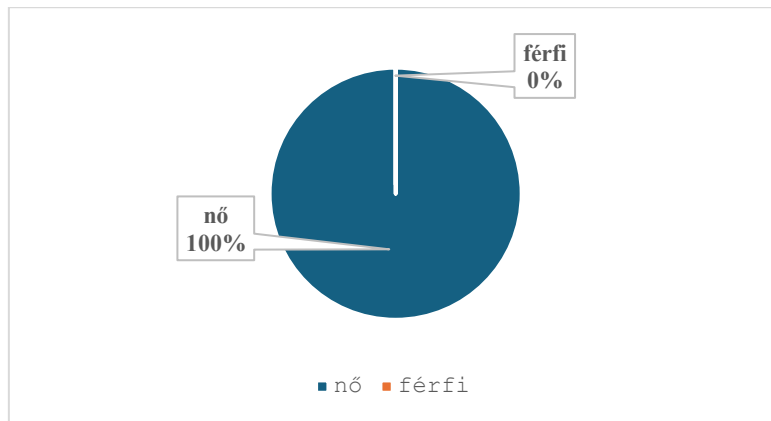
A hipotézisei ezzel kapcsolatban a következők voltak:

H:1 Azt szeretném megtudni a kérdések alapján, hogy milyen oktatási helyzetben vannak a Kárpátalján élő roma nemzetiségű óvodás gyerekek.

III.2 Kutatási adatok és eredmények

A kutatásban a kérdőívet 30 kárpátaljai pedagógus töltötte ki 14 kérdésre kellett válaszolniuk.

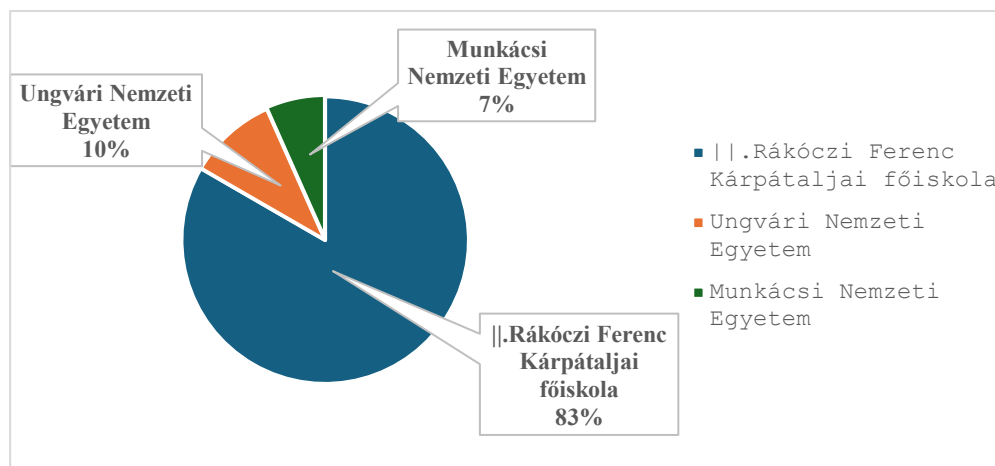
1. ábra. Az ön neme

Forrás: Saját kutatás

A kutatásoknak az első kérdése hogy milyen nemű a válaszadó és észrevehető az ábrán hogy a 30 főből 30 fő választotta a nőnemű választ, ami így 100 % jelent.

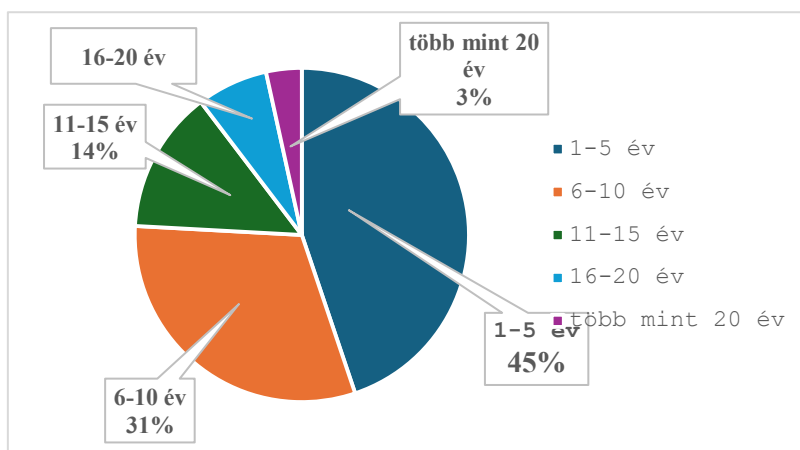
2. ábra. Kérem, írja le hol szerezte végzettségét

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom második kérdése: Kérem, írja le hol szerezte végzettségét a válaszadók közül 25 fő választotta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai magyar főiskolát 3 fő választotta az Ungvári Nemzeti Egyetemet és 2 fő választotta a Munkácsi Nemzeti Egyetemet.

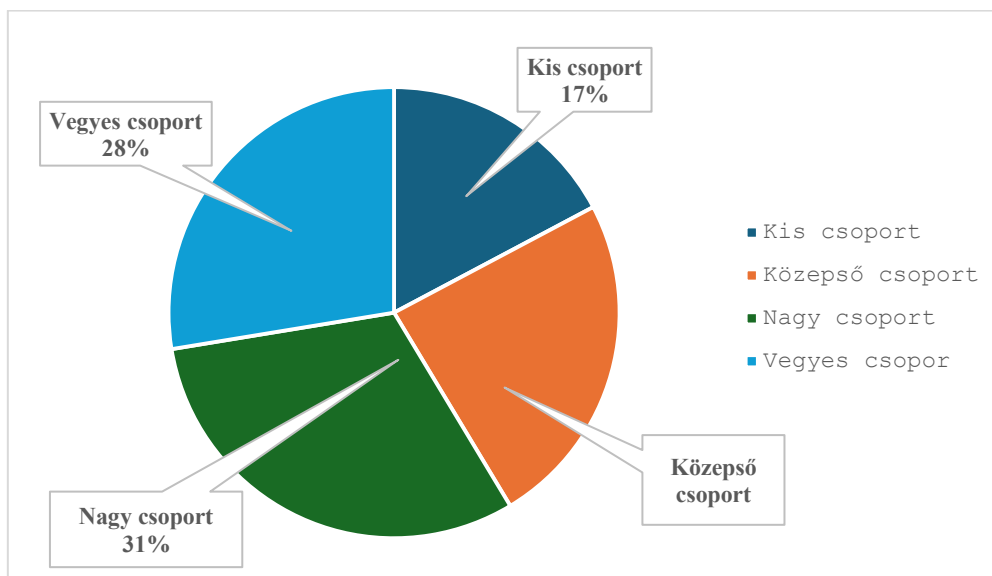
3. ábra. Mióta, dolgozik óvodapedagógusként

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom harmadik kérdése: Mióta dolgozik óvodapedagógusként a válaszadók közül tizenhárom fő jelölte az 1-5 év, kilenc fő jelölte a 6-10 év, négy fő jelölte 11-15 év, két fő jelölte 16-20 év és egy fő jelölte a több mint 20 éve hogy óvodapedagógus.

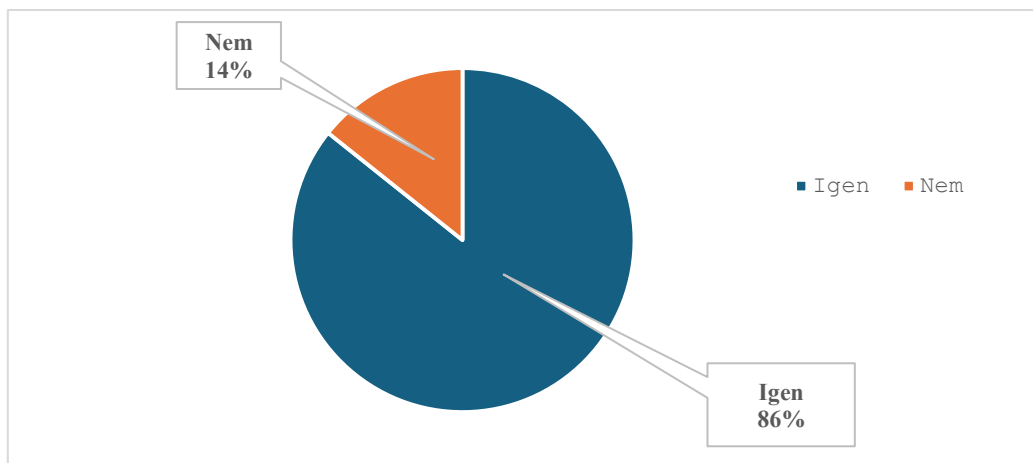
4. ábra. Ön milyen óvodai csoporttal foglalkozik

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom negyedik kérdése: Ön milyen óvodai csoporttal foglalkozik? A válaszadók közül öt fő jelölte, hogy kis csoporttal foglalkozik, hét fő jelölte, hogy középső csoporttal foglalkozik, kilenc fő jelölte, hogy nagy csoporttal foglalkozik és nyolc fő jelölte, hogy vegyes csoporttal foglalkozik.

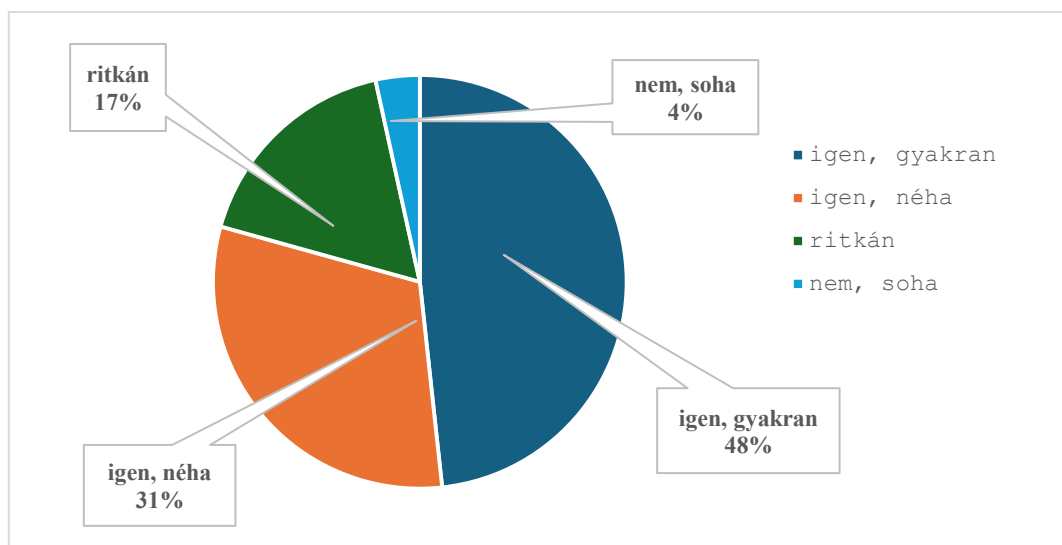
5. ábra. Észre vesz e-ön kulturális különbségeket

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom ötödik kérdése: Észre vesz e-ön kulturális különbségeket? Fontosnak tartom ezt a kérdést, mert a mai világban egyre többet látni, hogy az emberek igen is tesznek kulturális különbséget. A válaszadók közül huszonnyolc fő jelölte az igen választ és négy fő pedig a nem választ jelölte.

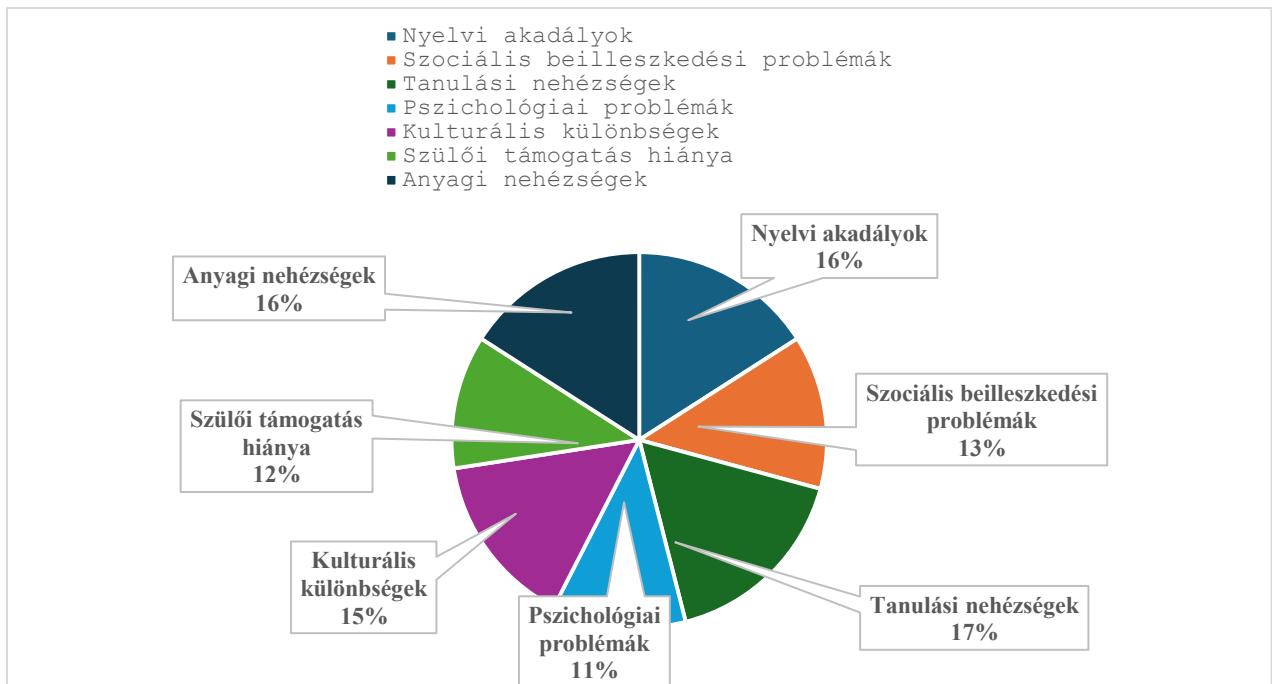
6. ábra. Tapasztalata szerint észre vehető-e a roma gyerekek kiközösítése

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom hatodik kérdése: Tapasztalata szerint észre vehető-e a roma gyerekek kiközösítése? A kiközösítés a mai világban nagyon gyakran fordul elő. A válaszadók közül tizennégy fő az igen, gyakran választ választotta kilenc fő igen, néha válaszlehetőséget választotta öt fő pedig a ritkán választ választotta és egy fő a nem, soha választ választotta.

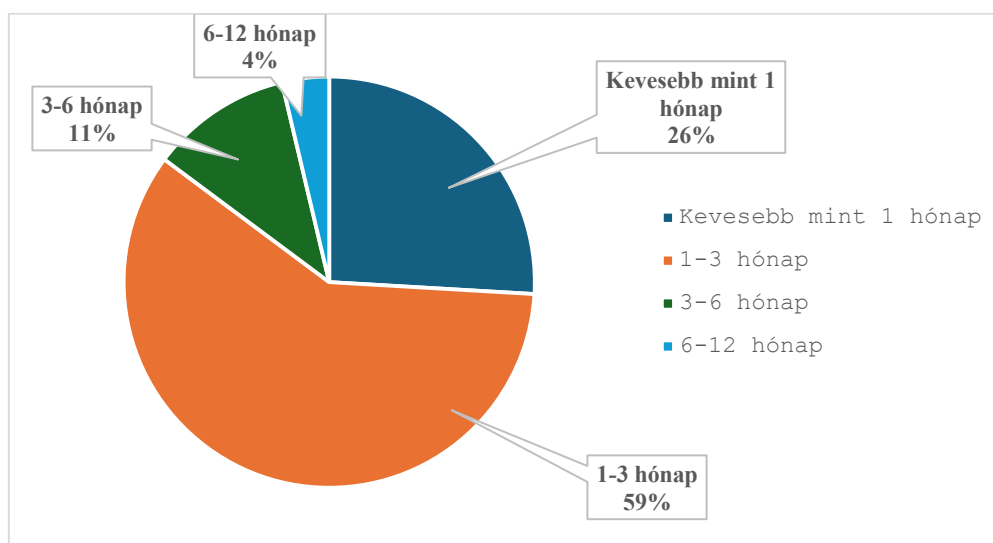
7. ábra. Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom hetedik kérdése: Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában. Több válaszlehetőséget lehetett választani. A válaszadók közül tizennyolc választotta a nyeli akadályokat, tizenöt választotta Szociális beilleszkedési problémákat, tizenkilenc választotta a Tanulási nehézségeket, tizenhárom a Pszichológiai problémákat, tizenhét Kulturális különbségeket, tizenhárom Szülői támogatás hiánya tizennyolc pedig az Anyagi nehézségeket választotta.

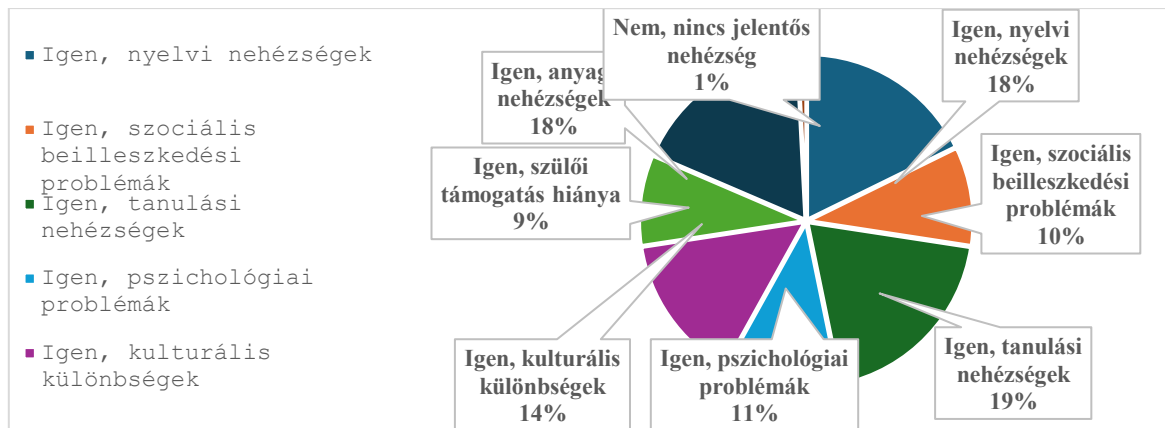
8. ábra. Ön szerint mennyi időt vesz igénybe a roma gyerekek beilleszkedése egy oktatási intézménybe

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom nyolcadik kérdése: Ön szerint mennyi időt vesz igénybe a roma gyerekek beilleszkedése egy oktatási intézménybe. Több válaszlehetőséget lehetett választani. A válaszadók közül hét fő a kevesebb, mint egy hónapot választotta tizenhat fő 1-3 hónapot választotta három fő a 3-6 hónapot választotta egy fő pedig 6-12 hónapot választotta.

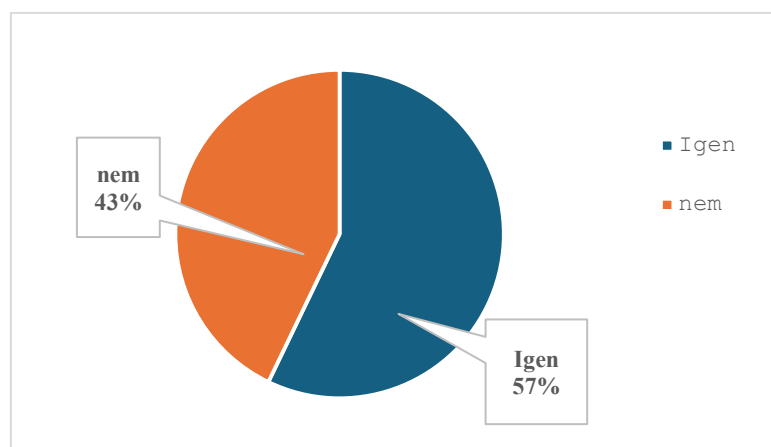
9. ábra. Az oktatásban akadnak-e nehézségek a roma nemzetiségű gyerekek terén

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom kilencedik kérdése: Az oktatásban akadnak-e nehézségek a roma nemzetiségű gyerekek terén. Több válaszlehetőséget lehetett választani. A válaszadók közül huszonkettő fő választotta Igen, nyelvi nehézségek tizenkettő fő Igen, szociális beilleszkedési problémákat huszonnégy fő Igen, tanulási nehézségek tizennégy fő Igen, pszichológiai problémákat tizennyolc fő Igen, kulturális különbségeket tizenegy fő Igen, szülői támogatás hiányát, huszonkettő fő Igen, anyagi nehézségeket egy fő pedig Nem, nincs jelentős nehézség.

10. ábra. A roma származású szülők, mindegyike támogatja a gyermekük oktatási kötelezettségét

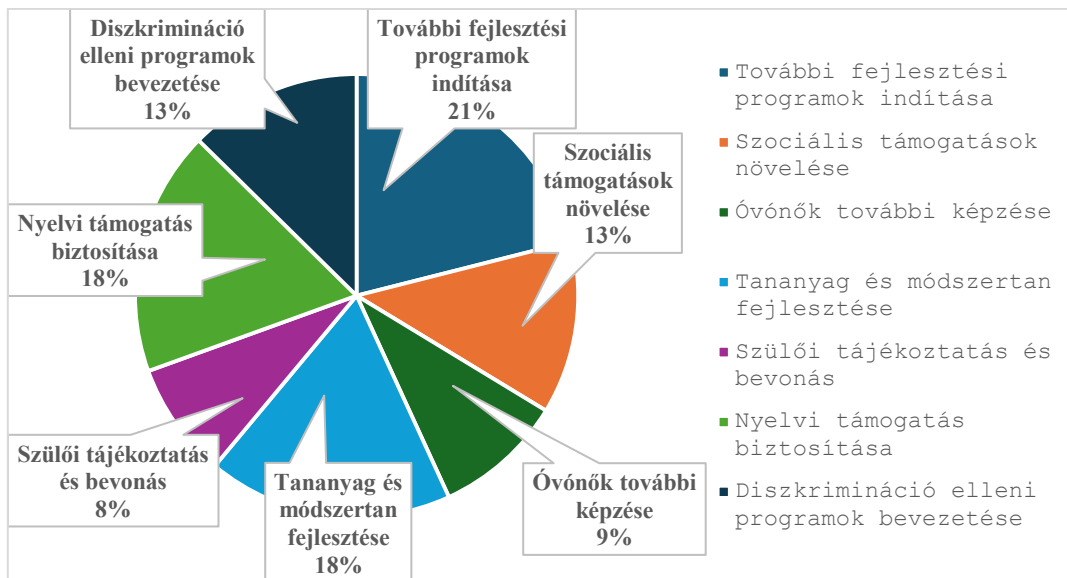

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom tízedik kérdése: A roma származású szülők, mindegyike támogatja a gyermekük oktatási kötelezettségét. A válaszadók közül tizenhat fő az igent választotta tizenkét fő pedig a nem választ választotta.

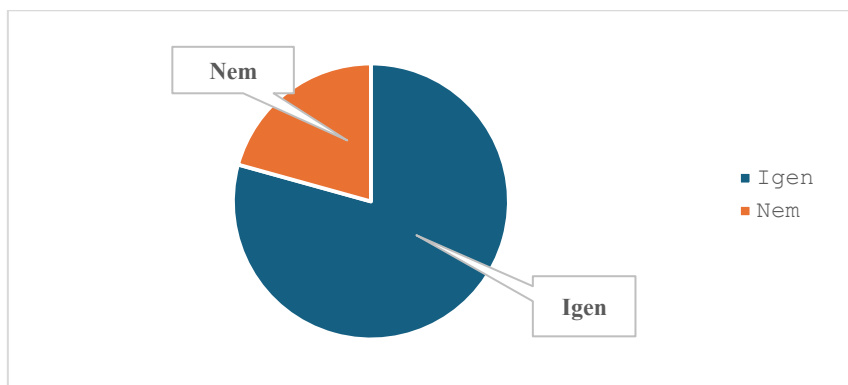
11. ábra. Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom tizenegyedik kérdése: Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában. Több válaszlehetőséget lehetett választani. A válaszadók közül húsz fő választotta a További fejlesztési programok indítását tizenkét fő Szociális támogatások növelését kilenc fő Óvónők további képzését tizenhét fő Tananyag és módszertan fejlesztését nyolc fő Szülői tájékoztatás és bevonását tizenhét fő Nyelvi támogatás biztosítását tizenkét fő Diszkrimináció elleni programok bevezetését.

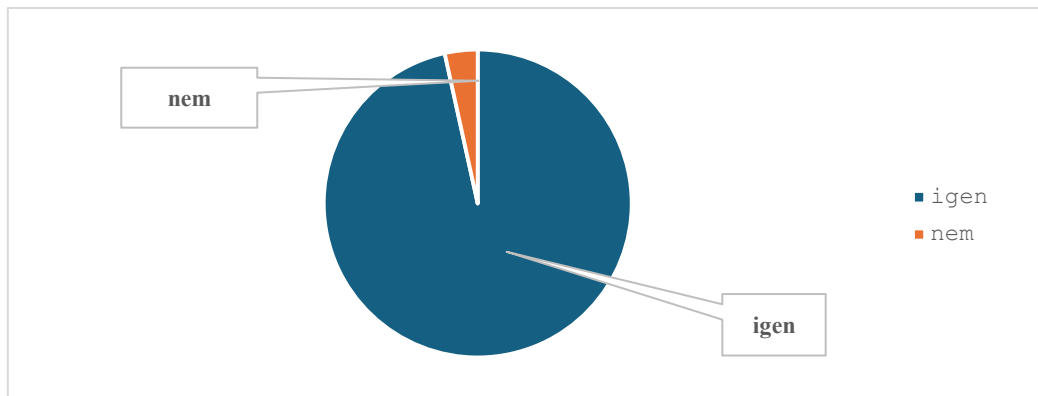
12. ábra. Ismeri-e a roma kultúrát

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom tizenkettedik kérdése: Ismeri-e a roma kultúrát. A válaszadók közül huszonhárom fő választotta az igent és hat fő pedig a nem választ választotta.

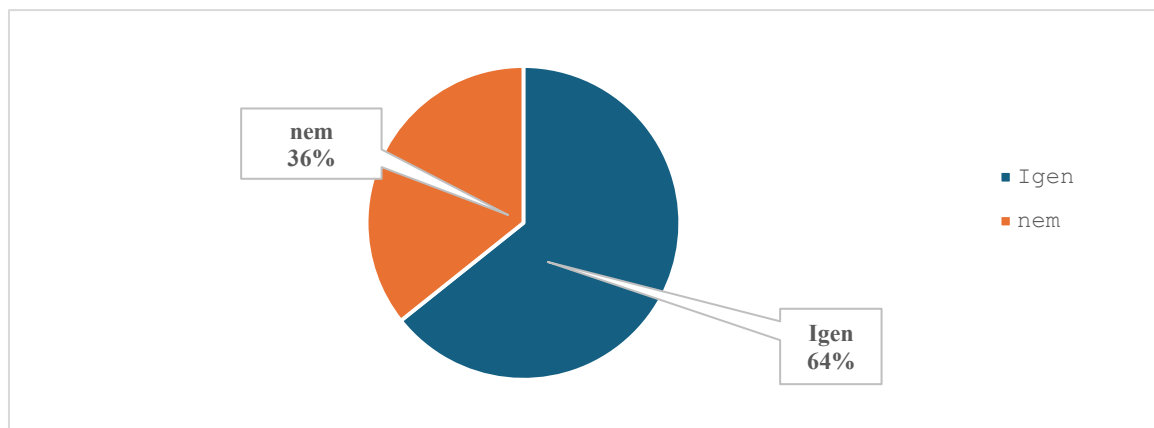
13. ábra. Ön pedagógusként fontosnak tartja, hogy a roma gyerekek ismerjék a saját kultúrájukat

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom tizenharmadik kérdése: Ön pedagógusként fontosnak tartja, hogy a roma gyerekek ismerjék a saját kultúrájukat. Szerintem pedagógusként fontos, hogy a gyerekek ismerjék a saját kultúrájukat. a válaszadók közül huszonnyolc fő választotta az igen választ egy pedig a nem választ.

14. ábra. Az ön csoportjában vannak-e olyan gyerekek, aki használják a roma nyelvet

Forrás: Saját kutatás

A kutatásom tizennegyedik kérdése: Az ön csoportjában vannak-e olyan gyerekek, aki használják a roma nyelvet. A válaszadók közül tizennyolc fő választotta az igen választ és tíz a nem választ.

III.3 A kutatás elemzése

A kutatásom elvégzése előtt 1 hipotézisem volt:

H:1 Azt szeretném megtudni a kérdések alapján, hogy milyen oktatási helyzetben vannak a Kárpátalján élő roma nemzetiségű óvodás gyerekek.

A Kárpátalján élő roma nemzetiségű óvodás gyerekek oktatási helyzetének vizsgálata során azt feltételezem, hogy az oktatási rendszer számos szinten nem képes megfelelően kezelni a roma gyermekek speciális igényeit és kihívásait. A kutatás célja, hogy mélyrehatóan feltárja, milyen

oktatási körülményekkel, problémákkal és támogatásokkal találkoznak a roma gyermekek az óvodai környezetben, valamint hogy javaslatokat fogalmazzon meg az integráció és az oktatási eredmények javítására.

1. Nyelvi akadályok: Feltételezésem szerint a roma gyermekek jelentős része nyelvi akadályokkal küzd az óvodai oktatás során, mivel otthonukban gyakran nem a hivatalos oktatási nyelvet használják elsődleges kommunikációs eszközként. Ez a nyelvi hátrány megnehezíti számukra az oktatási anyag megértését és elsajátítását, valamint a pedagógusokkal és társaikkal való hatékony kommunikációt. Ennek következtében a roma gyermekek gyakran hátrányos helyzetben vannak már az óvodai oktatás kezdetén, ami hosszú távon befolyásolhatja óvodai előmenetelüket és sikerességüket.

2. Szociális beilleszkedési problémák: A roma gyermekek szociális beilleszkedési nehézségei részben a társadalmi előítéletekből és diszkriminációból erednek. Az óvodai környezetben tapasztalható kiközösítés és az integráció hiánya gyakran tovább súlyosbítja a roma gyermekek iskolai sikerességét és önbizalmukat. Feltételezem, hogy a roma gyermekek gyakran elkülönített csoportokban vagy közösségekben élnek, amelyek szociális elszigeteltséghez vezethetnek, és megnehezíthetik a többségi társadalommal való harmonikus együttélést.

3. Tanulási nehézségek és pszichológiai problémák: A roma gyermekek körében feltételezhetően gyakrabban fordulnak elő tanulási nehézségek és pszichológiai problémák, mivel otthoni környezetük gyakran nem nyújtja azokat az erőforrásokat és támogatásokat, amelyek a sikeres tanuláshoz szükségesek. A szülői támogatás hiánya, amely anyagi és érzelmi szinten egyaránt jelentkezik, szintén hozzájárul a roma gyermekek oktatási nehézségeihez. Feltételezem, hogy az oktatási rendszer nem rendelkezik megfelelő eszközökkel és módszerekkel ezen problémák hatékony kezelésére, ami tovább nehezíti a roma gyermekek beilleszkedését és oktatási előmenetelét.

4. Kulturális különbségek: A kulturális különbségek és az ezekből adódó konfliktusok is jelentős szerepet játszanak a roma gyermekek oktatási tapasztalataiban. Feltételezem, hogy az óvodai pedagógusok és az oktatási intézmények gyakran nincsenek felkészülve a roma kultúra sajátosságaira, ami tovább súlyosbítja a beilleszkedési problémákat és az oktatási folyamatok nehézségeit. A roma kultúra és hagyományok megismerése és tiszteletben tartása nélkül az oktatási rendszer nem képes hatékonyan támogatni a roma gyermekek integrációját és fejlődését.

5. Pedagógusok szerepe és felkészültsége: Feltételezésem szerint a roma gyermekek oktatási integrációjának sikeressége nagymértékben függ az óvodapedagógusok hozzáállásától, tapasztalatától és képzettségétől. Az óvodapedagógusok szerepe kulcsfontosságú abban, hogy

a roma gyermekek pozitív oktatási élményeket szerezzenek és sikeresen beilleszkedjenek az oktatási intézménybe. A pedagógusok kulturális érzékenysége, a roma kultúra ismerete és az oktatási módszerek alkalmazása, amelyek figyelembe veszik a roma gyermekek speciális igényeit, mind hozzájárulhatnak a sikeres oktatási integrációhoz.

6. Szülői támogatás és közösségi bevonás: Feltételezem, hogy a roma gyermekek oktatási sikerességéhez elengedhetetlen a szülői támogatás és a közösségi bevonás. Az oktatási intézményeknek és pedagógusoknak szorosabb kapcsolatot kell kialakítaniuk a roma családokkal, hogy biztosítsák a szülők aktív részvételét és támogatását gyermekeik oktatásában. Az oktatási programoknak és kezdeményezéseknek figyelembe kell venniük a roma közösségek sajátos igényeit és körülményeit, hogy hatékonyan támogathassák a roma gyermekek oktatási előmenetelét.

Összegzés: A kutatás célja, hogy átfogóan feltárja a Kárpátalján élő roma nemzetiségű óvodás gyerekek oktatási helyzetét, azonosítsa azokat a főbb akadályokat és kihívásokat, amelyekkel szembesülnek, és javaslatokat tegyen az oktatási gyakorlatok és politikák fejlesztésére. A feltételezések igazolása érdekében részletes elemzést végzünk az óvodapedagógusok, a szülők és a roma közösségek bevonásával, hogy pontos képet kapjunk a roma gyermekek oktatási tapasztalatairól és lehetőségeiről. A kutatás eredményei hozzájárulhatnak a roma gyermekek sikeres integrációjához és oktatási előmeneteléhez, valamint az oktatási rendszer hatékonyságának és befogadóképességének növeléséhez.

ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozat átfogóan elemzi Ukrajna oktatási rendszerét, valamint a roma közösségek helyzetét, különös tekintettel a Kárpátalján élő romákra. Az ukrán alkotmány és a vonatkozó jogszabályok széles körű jogokat biztosítanak az oktatáshoz és a nyelvhasználathoz, azonban ezek gyakorlati megvalósítása számos nehézséggel jár. A magyar nyelv szerepe az oktatásban különösen fontos Kárpátalján, ahol jelentős magyar kisebbség él, és a nyelvi jogok gyakorlása alapvető része a kulturális identitás megőrzésének. A roma közösségek történelmi és társadalmi hátterének, valamint jelenlegi helyzetének részletes bemutatása rámutat a közösség speciális igényeire és kihívásaira. A roma családok életvitele, kulturális szokásai és a szocializációs folyamatok megértése kulcsfontosságú a megfelelő integrációs intézkedések kialakításához. A romák társadalmi integrációja és a szegregáció elleni küzdelem az állami és regionális politikák egyik legfontosabb célkitűzése. Az adatok azt mutatják, hogy a roma gyerekek oktatási részvétele rendkívül alacsony, ami komoly akadályokat jelent a társadalmi beilleszkedésük szempontjából.

A kárpátaljai roma gyerekek jelentős része nem fejezi be az iskolai tanulmányait, és csupán elenyésző hányaduk jut el a középiskolai vagy felsőfokú oktatásig. Az oktatási rendszerben tapasztalható szegregáció, valamint a nyelvi és kulturális akadályok tovább nehezítik helyzetüket. Az ukrán oktatási rendszernek jelentős kihívásokkal kell szembenéznie annak érdekében, hogy a roma gyerekek számára is elérhetővé váljon a minőségi oktatás. Az ukrán állam és az Európai Unió egyaránt törekszik a roma közösségek integrációjának elősegítésére és jogi védelmük biztosítására. A „Stratégia a roma nemzetiség ukrán társadalomba való integrálásáról és védelméről a 2020-as évig” című dokumentum számos intézkedést fogalmaz meg a romák jogi és társadalmi védelmének előmozdítása érdekében. Az oktatási hozzáférés bővítése, a szegregáció csökkentése, a kulturális és információs igények kielégítése, valamint a foglalkoztatási lehetőségek javítása mind fontos elemei ennek a stratégiának.

A roma közösségek helyzetének javítása érdekében elengedhetetlen a célzott oktatási és szociális intézkedések bevezetése, amelyek figyelembe veszik a közösség speciális szükségleteit és kihívásait. Az oktatási rendszernek rugalmasnak kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a roma gyerekek sajátos igényeihez, és biztosítani kell számukra a megfelelő nyelvi és kulturális támogatást. A dolgozat végső következtetése, hogy a roma közösségek integrációja és jogi védelme alapvetően meghatározza Ukrajna társadalmi kohézióját és demokratikus fejlődését. A roma közösségek helyzetének javítása érdekében elengedhetetlen a célzott oktatási és szociális intézkedések bevezetése, amelyek figyelembe

veszik a közösség speciális szükségleteit és kihívásait. Csak így érhető el, hogy a romák teljes jogú és aktív tagjaivá válhassanak az ukrán társadalomnak, hozzájárulva annak sokszínűségéhez és gazdasági fejlődéséhez. A roma közösségek oktatási és szociális integrációja nemcsak az érintett közösségek, hanem az egész társadalom számára előnyös, mivel elősegíti a társadalmi igazságosságot és a gazdasági növekedést.

ВИСНОВКИ

У документі представлено комплексний аналіз системи освіти в Україні та становища ромських громад, з особливим акцентом на ромів, які проживають на Закарпатті. Конституція України та відповідне законодавство передбачають широкий спектр прав на освіту та використання мови, але існує багато труднощів у реалізації цих прав на практиці. Роль угорської мови в освіті особливо важлива на Закарпатті, де проживає значна угорська меншина, а реалізація мовних прав є невід'ємною частиною збереження культурної ідентичності. Детальна презентація історичного та соціального досвіду ромських громад та їхньої нинішньої ситуації висвітлює специфічні потреби та проблеми цієї спільноти. Розуміння способу життя, культурних практик і процесів соціалізації ромських сімей є ключовим для розробки відповідних інтеграційних заходів. Соціальна інтеграція ромів та боротьба з сегрегацією є ключовим завданням національної та регіональної політики. Дані показують, що участь ромських дітей в освіті є вкрай низькою, що є серйозною перешкодою для їхньої соціальної інтеграції.

Значна частка ромських дітей на Закарпатті не завершують шкільну освіту, і лише меншість з них переходить до середньої або вищої освіти. Сегрегація в системі освіти, мовні та культурні бар'єри ще більше ускладнюють їхнє становище. Українська система освіти стикається зі значними проблемами у забезпеченні доступу ромських дітей до якісної освіти. Як українська держава, так і Європейський Союз прагнуть сприяти інтеграції ромських громад та забезпечити їх правовий захист. Документ "Стратегія інтеграції та захисту ромської національної меншини в українське суспільство на період до 2020 року" передбачає низку заходів, спрямованих на сприяння правовому та соціальному захисту ромів. Розширення доступу до освіти, зменшення сегрегації, задоволення культурних та інформаційних потреб та покращення можливостей працевлаштування є важливими елементами цієї стратегії.

Для покращення становища ромських громад необхідно впроваджувати цілеспрямовані освітні та соціальні заходи, які враховують специфічні потреби та виклики громади. Система освіти повинна бути гнучкою, щоб адаптуватися до специфічних потреб ромських дітей і надавати їм відповідну мовну та культурну підтримку. Остаточний висновок дисертації полягає в тому, що інтеграція та правовий захист ромських громад має фундаментальне значення для соціальної згуртованості та демократичного розвитку в Україні. Для покращення становища ромських громад необхідно впроваджувати цілеспрямовані освітні та соціальні заходи, які враховують специфічні потреби та виклики громади. Лише таким чином роми зможуть стати

повноправними та активними членами українського суспільства, сприяючи його розмаїттю та економічному розвитку. Освітня та соціальна інтеграція ромських громад приносить користь не лише відповідним громадам, але й суспільству в цілому, сприяючи соціальній справедливості та економічному зростанню.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Binder M. (2010): "Elképzelte kultúra". A roma cigány kultúra Egy Lehetséges értelmezése és félreértelmezése. In: Eszmélet, 2010 nyár, 22 évf, 86 szám

Braun László – Csernicskó István - Molnár József (2010): Merre visz a „cigány út”? Magyar anyanyelvű cigányok Kárpátalján, Regio. 21. évf.

Braun László-Csernicskó István- Molnár József (2010): Magyar anyanyelvű cigányok/ romák Kárpátalján. PoliPrint, Ungvár

Csernicskó István (2013): Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Budapest, Gondolat Kiadó.

Csernicskó István 2016. Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában. Ungvár: Autdor-Shark.

Csernicskó István (2017a): 150 év nyelvpolitikája – A magyar és a vele érintkező nyelvek helyzete a mai Kárpátalja területén (1XBM–2017): összehasonlító nyelvpolitikai áttekintés. Akadémiai nagydoktori értekezés.

Csernicskó István –Fedinec Csilla (2014): Наш місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року). Ужгород:

Поліграфцентр «Ліра».

Dupcsik Csaba (2009): A magyarországi cigányság története. Osiris Kiadó Kft.

Erdős Kamilla (1958): A magyarországi cigányság (1958).

Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály 2016. A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.

Kántor J.-Rigó R. (2013): Kompetenciafejlesztési lehetőségek A hon-és nép ismeret területén.Szegedi tudományegyetem, Szeged.

Kemény I. (2000): A magyarországi romák. Széchenyi nyomda Kft, Győr.

Kemény István (1997): A magyarországi roma (cigány) népeességről. Magyar Tudomány, 6. sz. 641–655.

Kertesi Gábor (1988): A foglalkoztatási válság gyermekei. Roma fiatalok középiskolai továbbtanulása az elhúzódó foglalkoztatási válság idején. MTA Közgazdaságtudományi Intézet és Közép Európai Egyetem Közgazdaságtan Tanszék

Kloss, Heinz (1967): Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables. In: Stanley Lieberman (ed.) Explorations in Sociolinguistics. Bloomington: Indiana University. 717.

Ladányi János - Szelényi Iván (1997): Ki a cigány? In: Kritika. 1997.

Molnár József, Molnár D. István (2005): Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében, KMPSZ. Tankönyv- és Tanszékkiadás, Beregszász Nagy Janka Teodóra - Szojka-Kovács Petra (2019): Romológiai alapismeretek. Közelítések a cigány közösségi kultúrához. Pécsi Tudományegyetem kisebbség

Nagy Pál (1998): A magyarországi cigányok története a rendi társadalom korában. Kaposvár.

Navrocka J.M. (Навроцька Є.М) (2013): Ромологія історія та сучасність Поліграфцентр Ліра Ужгород.

Orsós Anna (1997): Beás-magyar kézisótár. Vorbé dă băjás. Kaposvár: Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola.

Perpék É. - Fekete A. (2016): Otthoni nevelési környezet és iskolai teljesítmény. In: Gyerekesélyek a végeken, I. MTA TK Gyerekesély-kutató Csoport, Budapest, pp. 119- 150.

Vargáné Nagy A. - Molnár B. (2016): Szerepelvárások és szerepértelmezések roma kulturális háttérű családokban, Debrecen.

MELLÉKLETEK

DIAGRAMMOK JEGYZÉKE

1. ábra. Az ön neme
2. ábra. Kérem, írja le hol szerezte végzettségét
3. ábra. Mióta, dolgozik ódapedagógusként
4. ábra. Ön milyen óvodai csoporttal foglalkozik
5. ábra. Észre vesz e-ön kulturális különbségeket
6. ábra. Tapasztalata szerint észre vehető-e a roma gyerekek kiközösítése
7. ábra. Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában
8. ábra. Ön szerint mennyi időt vesz igénybe a roma gyerekek beilleszkedése egy oktatási intézménybe
9. ábra. Az oktatásban akadnak-e nehézségek a roma nemzetiségű gyerekek terén
10. ábra. A roma származású szülők, mindegyike támogatja a gyermekük oktatási kötelezettségét
11. ábra. Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában
12. ábra. Ismeri-e a roma kultúrát
13. ábra. Ön pedagógusként fontosnak tartja, hogy a roma gyerekek ismerjék a saját kultúrájukat
14. ábra. Az ön csoportjában vannak-e olyan gyerekek, aki használják a roma nyelvet

2. számú melléklet: A kutatáshoz használt kérdőív

Az ön neme?

- a) Nő
- b) Férfi

Kérem írja le hol szerezte végzettségét?

Saját válasz

Mióta dolgozik ódapedagógusként?

- a) 1-5
- b) 6-10
- c) 11-15
- d) 16-20
- e) több, mint 20 év

Ön milyen óvodai csoporttal foglalkozik?

- a) Kis csoport
- b) Középső csoport
- c) Nagy csoport
- d) Vegyes csoport

Észre vesz e-ön kulturális különbségeket?

- a) Igen
- b) Nem

Tapasztalata szerint észre vehető-e a roma gyerekek kiközösítése?

- a) Igen, gyakran
- b) Igen, néha
- c) Ritkán
- d) Nem, soha
- e) Nem tudom

Óvodába lépéskor milyen nehézségek fordulnak elő?

- a) Nyelvi akadályok
- b) Szociális beilleszkedési problémák
- c) Tanulási nehézségek
- d) Pszichológiai problémák
- e) Kulturális különbségek
- f) Szülői támogatás hiánya
- g) Anyagi nehézségek

Ön szerint mennyi időt vesz igénybe a roma gyerekek beilleszkedése egy oktatási intézménybe?

- a) Kevesebb mint 1 hónap
- b) 1-3 hónap
- c) 3-6 hónap
- d) 6-12 hónap
- e) Több mint 1 év
- f) Nem tudom / változó

Az oktatásban akadnak-e nehézségek a roma nemzetiségű gyerekek terén?

- a) Igen, nyelvi nehézségek
- b) Igen, szociális beilleszkedési problémák
- c) Igen, tanulási nehézségek
- d) Igen, pszichológiai problémák
- e) Igen, kulturális különbségek
- f) Igen, szülői támogatás hiánya
- g) Igen, anyagi nehézségek
- i) Nem, nincs jelentős nehézség

A roma származású szülők, mindegyike támogatja a gyermekük oktatási kötelezettségét?

- a) Igen
- b) Nem

Mit változtatna a roma gyerekek oktatásában?

- a) További fejlesztési programok indítása
- b) Szociális támogatások növelése
- c) Óvónők további képzése
- d) Tananyag és módszertan fejlesztése
- e) Szülői tájékoztatás és bevonás
- f) Nyelvi támogatás biztosítása
- g) Diszkrimináció elleni programok bevezetése

Ismeri-e a roma kultúrát?

- a) Igen
- b) Nem

Ön pedagógusként fontosnak tartja, hogy a roma gyerekek ismerjék a saját kultúrájukat?

- a) Igen
- b) Nem

Az ön csoportjában vannak-e olyan gyerekek, aki használják a roma nyelvet

- a) Igen
- b) Nem

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Posták Blanka (2).pdf

Ким подано:

Greba Ildiko

Дата перевірки:

2024-06-03 16:38:24

Дата звіту:

2024-06-03 16:59:48

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

46

Кількість слів:

12030

Схожість 10%	Збіг: 49 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 22 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
ПЕРЕФРАЗОВУВАННЯ 3%	Кількість: 21 джерела	ПЕРЕФРАЗОВАНО: 384 слова
Цитування 8%	Цитування: 63	Всього використано слів: 1360
Включення 1%	Кількість: 7 включення	Всього використано слів: 78
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 0 слова